

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

TJAŠA SOTLAR

**OSNOVNA ŠOLA IN PRODUKCIJA SPOLNIH
IDENTITET**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIALNO PEDAGOGIKO

Študentka: TJAŠA SOTLAR

Mentorica: Izr. prof. dr. DARJA ZORC-MAVER

**OSNOVNA ŠOLA IN PRODUKCIJA SPOLNIH
IDENTITET**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

Zahvala

Iskrena hvala mentorici dr. Darji Zorc-Maver, ki me je usmerjala v procesu pisanja diplomskega dela. Hvaležna sem za čas, ki mi ga je namenila, za spodbudne besede in deljenje svojega bogatega znanja ter izkušenj.

Iz srca se zahvaljujem družini, ki mi je omogočila najlepša študentska leta, zaupala mojim odločitvam ter me spodbujala skozi celoten študij. S svojim zaupanjem mi daje pogum, da neustrašno sledim svojim ambicijam.

Velika zahvala gre tudi prijateljem, ki so kakorkoli prispevali k nastajajočemu delu, mi poklonili dragocene nasvete in me razveseljevali s svojimi optimističnimi spodbudami.

Hvaležna sem intervjuvancema, ki sta bila z menoj pripravljena spregovoriti o temi, ki je iz družbenega vidika še zmeraj zavita v velik »tabu«. Zahvaljujem se za vso mero poguma in iskrene odgovore. Njun prispevek je bil izjemno dragocen, saj brez njega tega dela ne bi bilo.

POVZETEK

Diplomska naloga problematizira polje spolne identitete v osnovnošolskem kontekstu. V teoretičnem delu utemeljujem spolno identiteto kot družbeno konstrukcijo, tega pa se lotim z opredelitvijo družbenega spola, spolne vloge, spolne socializacije, predsodkov in stereotipov o spolih ter neenakosti med spoloma. Opredeljene koncepte vpeljem v šolski kontekst ter jih na ta način povežem z dogajanjem na ravni prikritega šolskega kurikula.

V raziskovalnem delu sem s pomočjo kvalitativne analize intervjujev poskušala dobiti vpogled v to, kateri spolni stereotipi se pojavljajo v razredih; kateri so dejavniki spolne diferenciacije v osnovni šoli; kako se pri učencih producirajo spolne vloge ter spolna neenakost; kako učitelj zaznava spolne stereotipe in na podlagi tega ravna ter ali se spolna neenakost obravnava na ravni šole. Rezultate sem predstavila v obliki dveh slikovnih shem, v katerima sem za vsak intervju posebej zapisala najpomembnejše kategorije, v okviru le teh pa pripisala najpomembnejša mnenja intervjuvanke in intervjuvanca.

S pomočjo raziskave je bilo ugotovljeno, da imajo predsodki in stereotipi o spolih močan vpliv na učiteljevo strokovno ravnanje ter s tem tudi produkcijo spolnih vlog ter spolne neenakosti. Ugotovljenih je bilo več dejavnikov spolne diferenciacije v osnovni šoli. Prišla sem tudi do spoznanja, da dotična šola ne obravnava spolne neenakosti.

Ključne besede: spolna identiteta, spolna socializacija, predsodki in stereotipi o spolih, spolne vloge, nediferenciacija učencev po spolu, prikriti kurikulum.

SUMMARY

My thesis deals with the problem of gender identity within the context of primary school. The theoretical part of the thesis copes with the explanation that gender identity is part of the social construction, based on the view of social gender, gender role, gender socialization, prejudice, gender stereotypes and gender inequality. Defined concepts are then introduced into the context of education, and thus connected to the subtle school curriculum operation.

The research part consists of results from the qualitative analysis of interviews, trying to get an insight into which gender stereotypes occur in schools – which are those factors of gender differentiation in primary school, the ways students generate gender roles and gender inequality, how teachers perceive gender stereotypes, what is more, how do they, based on their perception, behave, and is gender inequality discussed on the school level. The results are presented in the form of two picture schemes, each of them containing information about most important categories of every individual interview, and within the specter of these the most important opinions of the interviewers are presented.

Due to the help of this research I have come up with the result that prejudice and stereotypes have a major influence on teacher's professional performance, and as such they induce the generation of gender roles and gender inequality. More factors of gender differentiation in primary schools have been found. I have also come to the conclusion that a certain school does not deal with gender inequality.

Key words: gender identity, gender socialization, prejudice and stereotypes about gender, gender roles, non-differentiation of students based on gender, subtle curriculum.

KAZALO

UVOD	1
I. TEORETIČNI DEL	2
1. RAZLIKA MED BIOLOŠKIM IN DRUŽBENIM SPOLOM.....	2
2. SPOLNA SOCIALIZACIJA.....	4
2.1. Spolne vloge.....	4
3. SPOLNA IDENTITETA KOT DRUŽBENA KONSTRUKCIJA	6
4. PREDSDODKI IN STEREOTIPI O SPOLIH.....	8
4.1. Predsodki in stereotipi v šolskem prostoru	9
4.2. Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev	10
5. NEENAKOST MED SPOLOMA.....	11
5.1. Spolno specifične prakse vsakdanjika.....	11
5.2. Spolna neenakost.....	12
5.3. Spolna diferenciacija v šolskem kontekstu	13
6. OSNOVNA ŠOLA IN PRODUKCIJA SPOLNIH IDENTITET	14
6.1. Možnosti za spremembe.....	15
6.2. Učitelji kot nosilci sprememb	17
II. EMPIRIČNI DEL	19
1. OPREDELITEV PROBLEMA.....	19
2. NAMEN IN CILJI RAZISKOVALNEGA DELA	19
3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	20
4. METODOLOGIJA	20
4.1. Vzorec	20
4.2. Merski pripomočki	21
4.3. Postopek zbiranja podatkov	21
4.4. Postopek obdelave podatkov	22
5. ANALIZA INTERVJUJEV	23

5.1. ANALIZA PRVEGA INTERVJUJA.....	23
5.2. ANALIZA DRUGEGA INTERVJUJA	30
6. INTERPRETACIJA REZULTATOV	36
6.1. Predsodki in stereotipi o spolih	36
6.2. Dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula.....	38
6.3. Produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti	40
6.4. Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev	43
6.5. Ali se šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti?	46
SKLEP.....	48
LITERATURA IN VIRI	51
PRILOGE	54
Priloga 1: Seznam okvirnih vprašanj za intervju.....	54
Priloga 2: Dobesedni prepis intervjuja 1	55
Priloga 3: Dobesedni prepis intervjuja 2	62
Priloga 4: Kodiranje intervjuja 1	69
Priloga 5: Kodiranje intervjuja 2	77

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Primer kodiranja (primer kodiranja intervjuja 1)	22
---	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Shematičen prikaz ugotovitev iz intervjuja 1.....	29
Slika 2: Shematičen prikaz ugotovitev iz intervjuja 2.....	35

UVOD

Diplomsko delo obravnava polje spolne problematike v osnovnošolskem kontekstu. Prek pregleda tuje in domače strokovne literature želim ugotoviti, na kakšne načine osnovna šola producira spolne identitete. V tem okviru želim raziskati, kakšne spolne predsodke in stereotipe imajo strokovni delavci in kako se le ti preko prikritega kurikula odražajo pri njihovem strokovnem ravnanju. Praktično naravnano vprašanje je, kako se produkcija spolnih vlog in spolnih neenakosti odraža v vsakodnevni praksi. V raziskovalnem delu bom poskušala ugotoviti, ali se strokovni delavci zavedajo lastnih spolnih predsodkov ter stereotipov in na kakšen način jih poskušajo presegati. Zanima me, kateri dejavniki, po mnenju strokovnih delavcev, prispevajo k spolni diferenciaciji znotraj prikritega kurikula, ali šola sploh obravnava spolno problematiko ter kakšni so njeni ukrepi na tem področju. Ker se spolna problematika močno navezuje na spolno identiteto, menim, da bodo vsa naštetá raziskovalna področja pokazala jasnejšo sliko o produkciji spolne identitete v osnovnošolskem kontekstu.

I. TEORETIČNI DEL

1. RAZLIKA MED BIOLOŠKIM IN DRUŽBENIM SPOLOM

V uvodu je potreben poudarek, da pozna angleščina dva termina za opredeljevanje spola, to sta »sex« in »gender«, medtem ko slovenščina pozna le en termin, to je »spol«.

Beal (1994) razlaga, da se termin »sex« oziroma »biološki spol« uporablja za opisovanje bioloških karakteristik kot so reproduktivni organi, medtem ko se termin »gender« (poslovenjeno »družbeni spol«) uporablja za opisovanje socialno determiniranih karakteristik. Z njim opisujemo socialno vedenje, ki se razlikuje glede na spol. Običajno imamo v mislih predvsem ženski ali moški spol. Posamezniki se naučijo postati ženske in moški. Nekateri predvidevajo, da so ženske in moški rojeni z določenimi značilnostmi, ki so rezultat bioloških predispozicij, drugi pa so prepričani, da biologija nima povezave z družbeno naučenimi spolnimi vlogami, saj se teh vlog naučimo tekom spolne socializacije. Avtorica (prav tam) vidi povezanost med obema faktorjema, saj meni, da gresta biologija in socializacija z roko v roki pri otrokovem razvoju v žensko ali moškega. Podobno trdi tudi Lorber (1994), saj pojasnjuje, da se konstrukcija posameznikovega družbenega spola prične ob rojstvu, ko zdravnik glede na otrokova spolovila določi biološki spol novorojenčka. Dojenčka se nato oblači in vzgaja na spolno specifičen način, torej glede na določeno spolno kategorijo. Kategorija biološkega spola preide v kategorijo družbenega spola prek imenovanja otroka, izbire oblek ter ostalih pokazateljev družbenega spola. Otroci so glede na svoj biološki spol izpostavljeni različni obravnavi in različni vzgoji. Ko razvijejo govor, pa se nemudoma tudi sami opredelijo za pripadnike enega ali drugega spola.

Človeška bitja nimajo prirojene ženskosti oziroma moškosti. Ko se izoblikuje družbeni spol, prične socialni red konstruirati ter vzdrževati spolne norme in pričakovanja do posameznika. Posamezniki lahko začasno ali permanentno spreminjajo svoje spolne vloge, vendar družba narekuje, da morajo izbrati eno izmed redkih spolnih vlog, ki so družbeno priznane (West in Zimmerman, 1987, v Lorber, 1994). Spolno specifične prakse vsakdanjika reproducirajo pogled družbe na to, kako se morajo ženske in moški obnašati oziroma ravnati. Tako imenovan »spolni socialni dogovor« je upravičen s strani religije, kulture in prava. Najmočnejši faktor, ki ohranja moralno hegemonijo dominantne spolne ideologije pa je neviden proces; vse možne alternative, ki bi omogočile pozitivne spremembe, se nam zdijo neverjetne (Foucault, 1972 in Gramsci, 1971, v Lorber, 1994).

Lorber (1994) razlaga, da ima vsaka socialna institucija določeno materialno zasnovo, vendar se le ta pod vplivom kulture in socialne prakse preoblikuje v nekaj, kar ima drugačne kvalitativne vzorce in omejitve. Avtorica (prav tam) kot zgled navaja družino in sorodstvo, ki nista enakovredna spolnim odnosom in prokreaciji. Drug zgled je jezik, ki je veliko več kot zvok producirana s pomočjo grla in jezika. Biološka zasnova je preoblikovana prek družbene prakse v to, kar avtorica poimenuje socialni statusi. Družbenega spola ne moremo enačiti z biološkimi in fiziološkimi razlikami med ženskami ter moškimi, saj so gradniki družbenega spola socialno konstruirani statusi. Zahodne družbe poznajo le dva družbena spola, to sta moški ter ženska. Nekatere družbe priznavajo tri družbene spole, ki poleg moškega ter ženske opredeljujejo tudi tretji spol. Kot primer avtorica (prav tam) izpostavlja afriške in ameriško-indijanske družbe, ki priznavajo ženstvene moške. Ženstveni moški so »biološke ženske«, ki so socialno obravnavane kot moški in takšna je tudi njihova spolna vloga. Bolin (1987, v Lorber, 1994) trdi, da tudi zahodne družbe poznajo mešane družbene spole oziroma spolne vloge. Primer so transvestiti in transseksualci, vendar njihov družbeni spol ni institucionaliziran kot tretji spol, to pomeni, da ni družbeno priznan.

Lorber (1994) pojasnjuje, da se meje družbenega spola lahko kršijo, saj niso toge. Socialne preobrazbe iz enega spola v drugega nas opozarjajo na kulturne, socialne in estetske disonance. Tretji spol se nam zdi čuden ter devianten, vendar nas spominja na to, kar običajno jemljemo kot samoumevno – da se ljudje moramo naučiti spolnih vlog. Znati moramo biti ženske in moški. Transvestizem lahko jemljemo kot neposreden dokaz družbene konstrukcije spola. Avtorica (prav tam) nadalje razlaga, da je socialna institucija spola odvisna od produkcije in vzdrževanja omejenega števila spolnih statusov. Člani teh spolnih statusov si morajo biti med seboj podobni. To pomeni, da si morajo biti ženske znotraj spolne kategorije med seboj podobne, prav tako tudi moški. Posamezniki se rodijo z biološkim spolom in ne z družbenim, saj le tega pridobijo prek vzgoje. Moškost in ženskost sta jim privzgojena. Ob tem se spomnimo na znameniti citat avtorice Simone de Beauvoir (2000): »Ženska se ne rodi: ženska to postane« (str. 13).

Povzamemo lahko, da je biološki spol determiniran s posameznikovim rojstvom, medtem ko se družbeni spol preko družbenega vpliva vzpostavi v času posameznikovega življenja. Nanj v največji meri vpliva proces spolne socializacije.

2. SPOLNA SOCIALIZACIJA

Počkar (2006) trdi: » /.../ da imamo ljudje nedvomno biološko dane zmožnosti določenih načinov ravnanja, toda katerikoli vidik človeškega vedenja zahteva družbeno in kulturno okolje, da se v njem lahko razvije in deluje« (str. 33). Beal (1994) razlaga, da se otroci naučijo postati deklice in dečki v procesu spolne socializacije. Biologija sama po sebi ne zmore pojasniti vedenjskih razlik med spoloma, saj se spolnih vlog naučimo v zgodnjem otroštvu. Pomembno se je zavedati tudi družbenega vpliva na izgradnjo spolnih vlog. Avtorica (prav tam) trdi, da tako biologija kot tudi spolna socializacija vplivata na otrokov razvoj v žensko ali moškega.

Antić (2006) pravi, da je za: » /.../ oblikovanje družbenega spola /.../ primarna socializacija najpomembnejša, vendar se oblikovanje nadaljuje oziroma spreminja tudi skozi kasnejša obdobja« (str. 63). Avtorica (prav tam) trdi, da moramo v procesu primarne socializacije starše dojemati kot najpomembnejši dejavnik.

2.1. Spolne vloge

Ker je starševstvo podvrženo vplivu družbenega spola, se od mater in očetov pričakujejo različne vloge in naloge. Večina staršev ustvari spolno specifičen svet za svojega novorojenčka, to pa se najbolje kaže pri poimenovanju otroka, spolno specifičnih igračah ter oblačilih. Preko kognitivnega razvoja se otroci naučijo primerne vedenja za svoj specifični spol, torej spolno vlogo (Lorber, 1994). Tudi avtorica Beal (1994) omenja, da ima večina majhnih otrok videz, stil oblačenja, način govorjenja in hoje, najljubše igre in interese ter priljubljene vrstnike, ki so izrazito značilni za ženske ali moške. Otroci jasno pokažejo, da so se naučili spolne vloge, ki je v skladu z njihovim biološkim spolom. V procesu izgradnje spolne vloge se otroci naučijo vedenja, ki je pričakovano za ženske ali moške znotraj določene družbe. Antić (2006) razlaga, da so tako tuje kot tudi domače raziskave pokazale, da je starševski izbor igrač za otroke spolno specifičen. Dekliške igrače spodbujajo razvoj ženske vloge, katere značilnosti so nežnost, občutek za estetiko, urejenost, neagresivnost, skrbnost ter sodelovalnost. V nasprotju z dekliškimi igračami pa deške igrače spodbujajo razvoj moške vloge, katere značilnosti so tekmovalnost, pogum, zaščitništvo, trdnost, bojevitost in druge.

Različne kulture imajo tudi različna pričakovanja ter socialne skripte o tem, kakšne značilnosti se pripisujejo ženski in moški vlogi (Antić, 2006). Tako kot se jeziki razlikujejo po svetu, se tudi spolne vloge razlikujejo glede na družbo. Otroci morajo ugotoviti, kaj

pomeni biti ženska ali moški znotraj njihove družbe. V nobeni kulturi niso deklice in dečki vzgajani na identičen način, saj ima vsaka kultura svojstvene distinkcije med žensko in moško spolno vlogo. To dejstvo zrcali tudi način, kako se odrasli obnašajo do majhnih otrok. Ker se razlike med spoloma razlikujejo glede na čas in kulturo, jih obravnavamo kot socialne konstrukcije. Za boljšo predstavo si oglejmo primer: v Indiji se moški med seboj držijo za roke, tovrstnemu vedenju pa se moški v zahodni kulturi želijo izogniti. Prav tako moški v Indiji nosijo krila, medtem ko ženske nosijo tunike in hlače. V zahodni kulturi velja ravno obratno družbeno pravilo. (Hare-Mustin in Maracek, 1990; Riger, 1992; Unger in Crawford, 1992; v Beal, 1994). Avtorji (prav tam) razlagajo, da so meje družbenega spola bolj fleksibilne, kot predvidevamo. Spolne vloge so socialno determinirane in morajo biti naučene že v zgodnjem otroštvu.

Lorber (1994) pojasnjuje, da gredo mnoge kulture v procesu spolne socializacije otrok preko meja oblačenja, gest in obnašanja. Avtorica (prav tam) navaja primere: v tradicionalni kitajski kulturi so matere včasih povijale stopala hčera; judovske dečke obrezujejo v religiozne namene; afriške družbe pohablajo ženska spolovila, da bi ženska ostala »čista« in bi se lažje poročila. Tudi v zahodnih družbah se prakticira poseganje v telo, predvsem iz estetskega vidika. Ženske si na primer povečujejo prsni obseg s silikonskimi vsadki, z lepotnimi operacijami pa si »lepšajo« obraze, zato da bi dosegle ideale ženske lepote. Papanek (1990, v Lorber, 1994) razlaga, da takšne družbene prakse okrepijo občutke superiornosti ali inferiornosti svojih uporabnikov. Spolovila judovskih moških lahko razumemo kot fizični in psihološki dokaz njihovega dominantnega religioznega in družinskega statusa. V nasprotju z njimi pa lahko spolovila iz primera afriških žensk razumemo kot fizični in psihološki dokaz njihove podrejenosti.

Beal (1994) meni, da se spolne vloge spreminjajo s časom. Dandanes se nam zdi prav, da moški skrbi za družino, ženska pa se posveča karieri. Toda fleksibilnost v spolnih vlogah še ne pomeni, da so razlike med spoloma izginile in da vzgajamo otroke na spolno nevtralen način, saj so spolno specifična pričakovanja še vedno močno družbeno zakoreninjena. Podobno meni tudi Lorber (1994), saj govori o spreminjajočih se spolnih vlogah in kot primere navaja: očete, ki skrbijo za malčke; otroke, ki nosijo spolno nevtralna (tako imenovana »unisex«) oblačila; omenja tudi napredek v šolstvu, saj deklice in dečki obiskujejo iste razrede in so deležni iste edukacije; ženske in moški pa delajo na istih delovnih mestih. Avtorica (prav tam) pravi, da so nekatere tradicionalne socialne skupine še vedno zelo toge ter striktne pri ohranjanju spolnih razlik, pri drugih socialnih skupinah pa te razlike izginjajo.

Antić (2006) podobno navaja, da se predstave o spolnih vlogah spreminjajo čez čas, zgodovino, hkrati pa tudi znotraj družb oziroma kultur. Bern (1981, v Lorber, 1994) trdi, da je družbeni spol močna shema, ki vpliva na kognitivni svet posameznikov. Treba se je aktivno boriti za spolno nevtralno socializacijo, to pomeni, da otroku ne privzgajamo ženske oziroma moške spolne vloge. Vedenjske razlike med spoloma niso nespremenljive, saj lahko tradicionalna pričakovanja o spolnih vlogah sčasoma izginejo.

V procesu spolne socializacije so posamezniku na podlagi njegovega družbenega spola pripisane spolne vloge. Skladno s spolno vlogo se oblikuje tudi posameznikova spolna identiteta.

3. SPOLNA IDENTITETA KOT DRUŽBENA KONSTRUKCIJA

Družbeni spol je socialno pogojen, posameznikova spolna identiteta pa nastane na njegovi osnovi, zato lahko sklepamo, da je tudi spolna identiteta družbena konstrukcija.

Avtorica Beal (1994) trdi, da se zametki spolne identitete začnejo kazati pri otrokovem drugem letu življenja. Malčki začnejo kazati željo po igri z otroki istega spola, na določeni stopnji pa že prepoznajo, da je njihov vrstnik istega spola. Kognitivno-razvojna perspektiva se osredotoča na otrokovo aktivno vlogo v procesu spolne socializacije. Otroci imajo potrebo, da vzpostavijo jasen koncept sebstva, ta pa jih vodi v izgradnjo spolne identitete – občutka sebe v vlogi moškega ali ženske. Avtorica (prav tam) nadalje razlaga, da spolna identiteta otroku omogoča močno motivacijo za identificiranje s pomembnimi osebami in za učenje prek opazovanja. Družbeni spol je močno orodje, ki otrokom omogoča osmisлити njihov socialni svet. Spol postane načelo organiziranja, ki otrokom pomaga razumeti in interpretirati vedenje ljudi. Antić (2006) skladno z razlago avtorice Beal (1994) navaja, da otroci do drugega leta starosti skoraj do popolnosti razvijejo razumevanje svojega družbenega spola, vendar dodaja, da petletni otroci še ne vedo, da: » /.../ deklince ne morejo biti dečki in nasprotno in da je družbeni spol vezan na biološke značilnosti« (str. 63).

Ljudje imajo o sebi določene predstave, vrednotenja in pojmovanja. Če le ta povežemo s spolom in spolno vlogo, je spolna identiteta njihov seštevek. Kot pripadniki določenega spola »igrajo« tudi vloge, ki so družbeno konstruirane in veljajo kot norme (Lorber, 1994). Kuhar (2001) trdi, da je spolna identiteta družben konstrukt. S spolno identiteto je povezana tudi razdelitev spolnih vlog ter položajev, pomenov in statusov, ki pripadajo določeni vlogi. Spolna identiteta je bolj kot od posameznika odvisna od družbe, se pravi, od družbenih praks

in procesov. Cankar, Slivar in Milekšič (2004) pravijo, da moramo pri spolni identiteti prepoznati: » /.../ kompleksne procese, v katerih so skonstruirane spolne podobe in pomeni, ki so sestavni del socialne kot tudi individualne spolne identitete. Spolne predstave zaradi tega niso le pridobljene in pasivno skonstruirane, pač pa tudi izdelane v odnosih med spoloma. Spol je torej več kot razlika med moškim in žensko na osnovi njihovih telesnih razlik. Kategorija spola je mnogo bolj socialni, kulturni in simbolični organizacijski princip v naši družbi. Spolne podobe vsebujejo primerljive stabilne predstave, ki se bodo obdržale, ker na eni strani omogočajo socialne orientacije, na drugi strani pa vzdržujejo nadaljnjo neenakost in razliko v moči med moškimi in ženskami« (str. 3).

Devor (1989, v Štular, 1998) loči "sex identity" od »gender identity«. »Sex identity« oziroma biološko spolno identiteto označuje kot posameznikov sprejem »članstva« v spolni kategoriji; ženski ali moški. »Gender identity« oziroma družbeno pogojeno spolno identiteto posamezniku pripišejo drugi, ali pa si jo pripišemo sam. Običajno gre za sovplivanje obeh. Štular (1998) poudarja, da je družbeni vpliv najpomembnejši dejavnik konstrukcije spolne identitete. Spolno identiteto, podobno kot spolne vloge, običajno razlagamo kot nekaj »naravnega«, v resnici pa je družbeno pogojena. Ponotranjene spolne vloge pomenijo tudi nanje vezan družbeni status. Avtorica (prav tam) navaja, da je bila biološka determiniranost spolne identitete ovržena na podlagi medkulturnih raziskav, ki niso pokazale le tega, da popolne razlike v značilnostih moških in žensk ne obstajajo, temveč tudi to, da se mnoge značilnosti, ki jih pripisujemo ženskam in moškim, razlikujejo tako med moškimi kot tudi med ženskami v različnih družbah.

Kot dokaz družbene pogojenosti spolne identitete Devor (1989, v Štular, 1998) našteva mnoge primere: spolna identiteta transseksualcev ni v skladju z njihovim biološkim spolom; prav tako se trasvestiti v določenih obdobjih svojega življenja odločijo živeti skladno s spolno identiteto drugega spola; hermafrodite ne moremo opredeliti niti v žensko niti v moško spolno kategorijo; določeni posamezniki ne zmorejo zadovoljiti družbenih zahtev, vezanih na njihov biološki spol, to pomeni, da ženske v pogledu družbe niso »ženstvene«, moški pa niso »moški«; zadnji primer pa so posamezniki, ki se identificirajo na podlagi svojega biološkega spola, vendar se njihove značilnosti skladajo tako z značilnostmi ženske kot tudi moške spolne vloge. Avtorica (prav tam) razlaga, da je družbeni spol bolj pomemben od biološkega. Če biološkega moškega družba prepozna kot žensko, se do njega tudi obnaša kot do ženske. Na tem mestu lahko trdimo, da biološki spol sploh ne igra pomembne vloge. Podobno pravi

tudi Bolin (1987, v Lorber, 1994), ki govori o kombiniranih družbenih vlogah, vendar kot primera navaja le transvestite in transseksualce.

Zucker (1985, v Beal, 1994) trdi, da se v določenih primerih lahko razvije nekonsistentnost otrokove spolne identitete ali spolne vloge. Otrokovo vedenje je lahko bolj tipično za nasprotni spol, vendar otrok sprejema svoj biološki spol; nekateri otroci verjamejo, da so drugega spola, ali pa si to močno želijo. Slednji otroci močno zavračajo družbena pričakovanja spolne vloge, ki je vezana na njihov biološki spol. Beal (1994) omenja, da tako imenovana motnja spolne identitete postane opazna že v zgodnjem otroštvu, saj otrok zavrača spolno vlogo, ki je od njega pričakovana, poistoveti pa se s spolno vlogo, ki je družbeno sprejeta za nasprotni spol. Ko opazujemo dečka, ki se igra z deklicami igro preoblačenja in nosi bleščeč nakit, se nam to zdi malce nenavadno. Isti občutek dobimo, če nam deklica reče, da si želi biti fantek. Avtorica (prav tam) pojasnjuje, da v takšnih in podobnih primerih ni nujno, da gre za motnjo spolne identitete, saj je namreč takšno vedenje pri majhnih otrocih pogost pojav. Manjše deviacije od pričakovanega spolno specifičnega vedenja niso zaskrbljujoče. Deček, ki s strani odraslih ni odvrnjen pri dekliških aktivnostih, je bolj fleksibilen v vedenju kakor večina ostalih dečkov. Posebno pozornost je potrebno posvetiti primerih, ko se otrok udeležuje le aktivnosti, ki so značilne za nasprotni spol, prav tako pa je vedenje otroka iz družbenega vidika ustrežnejše za nasprotni spol. Kot primera navaja deklico, ki nikoli ne želi obleči krila in dečka, ki si želi, da bi njegov penis čez noč izginil in bi se zjutraj zbudil kot dekle. Na tej točki je potrebna obravnava otrokove spolne identitete.

Spolno specifične vloge so iz vidika družbe izjemno pomembne. Spolna identiteta je sestavni del naših interakcij, saj ljudje dojemamo svet skozi prizmo spola, na podlagi le tega pa tudi delujemo (Štular, 1998).

Zaključimo lahko, da je spolna identiteta družbeno konstruirana in se povezuje s spolno specifičnimi vlogami, katere so nam privzgojene tekom procesa spolne socializacije.

4. PREDSDOKI IN STEREOTIPI O SPOLIH

Kot vemo, so predsodki neodvisni od naših izkušenj, vendar zrcalijo posameznikov negativni odnos do nečesa; preko izkušenj pridobljeni stereotipi pa so prepričanja, ki vplivajo na posameznikovo dožemanje družbenega sveta. Predsodki in stereotipi se navezujejo tudi na pojmovanja spola ter spolnih vlog. Znajdejo se celo v šolah, kjer puščajo svoje posledice.

Cankar, Slivar in Milekšič (2004) pravijo, da gre pri spolnih stereotipih: » /.../ za pomembne pomenske sheme, ki regulirajo ravnanje. Temeljijo na vzorcih zaznavanja, na osnovi katerih posamezniki organizirajo svoje socialne izkušnje. Reducirajo veliko število pričakovanih ravnanj in razvrščajo pomembne vzorce ravnanja. Stereotipi izražajo vzorce kulturnega pomena, ki omogočajo obojestransost v ravnanju posameznikov. Kulturni in socialni pomeni spola vplivajo na stališča posameznika. Izražajo njegova pričakovanja in tvorijo strukturo potreb pri moških in ženskah ter predstavljajo del individualne spolne identitete« (str. 3).

Podobi čednega dekleta in tekmovalnega dečka sta nerealistični, vendar še vedno obstaja generalno prepričanje, kakšna sta tipični deček in tipična deklica. Ta pričakovanja postanejo norme. Vzajemne domneve o spolih kmalu postanejo stereotipi, ki vplivajo na mišljenje ljudi. Stereotipi so najprodornejši v socialni interakciji. Imamo stereotipna pričakovanja o ljudeh, ki temeljijo na različnih dejavnikih, od vseh individualnih značilnosti posameznika pa velja spol za prevladujoč dejavnik. Spolni stereotipi imajo dve poglavitni funkciji: usmerjajo vedenje glede na specifično spolno vlogo ter pomagajo oblikovati otrokov razvoj, v katerem se otrok nauči veščin, ki jih bo potreboval v odraslosti (Beal, 1994).

4.1. Predsodki in stereotipi v šolskem prostoru

Pogosto se govori o naravnih sposobnostih dečkov in deklic. Zdravorazumsko naj bi bile deklice boljše v družboslovju, dečki pa v naravoslovju; deklice naj bi bile pridne, dečki pa pametni; deklice naj bi zmeraj sledile navodilom, dečki pa naj bi predmet resnično razumeli; deklice naj bi bile boljše v ponavljajočih se veščinah, dečki pa naj bi bili uspešnejši pri abstraktnem razmišljanju, reševanju problemov ter konceptualizaciji (Walkerdine, 1989).

Kot značilna vedenja dečkov, izpostavljena s strani učiteljev, Beal (1994) navaja: prekinjajo diskusijo; zahtevajo pozornost učitelja; kriče odgovarjajo na zastavljena vprašanja; motijo učni proces; pogosto se znajdejo v konfliktih z vrstniki; ne upoštevajo navodil. Večina učiteljev pravi, da so učenke bolj uspešne, prijaznejše, imajo večjo koncentracijo pri delu in se lepše obnašajo v razredu. Podoba pridnega, sodelujočega, upoštevajočega, fokusiranega in nemotečega učenca se sklada s podobo pridnega dekleta. Težava, ki se razvije iz takšnega pojmovanja, je stereotip, da učenke dobivajo boljše ocene od učencev, ker naj bi bile marljive ter sodelujoče, in ne nujno inteligentne.

Bahovec (1996) razlaga, da so dečki smatrani kot aktivni, deklice pa kot pasivne. Dečki naj bi resnično razumeli snov, medtem ko naj bi deklice obvladale snov, ker se jo naučijo na pamet.

Takšne interpretacije privedejo do zaključkov, da so deklice manj bistre od dečkov. Beal (1994) podobno omenja, da učitelji povezujejo maskuline karakteristike z inteligenco. Četudi dobivajo dekleta višje ocene, imajo učitelji do dečkov višja pričakovanja. Ko dečki postavljajo vprašanja, izzivajo učitelje in ne upoštevajo pravil pri reševanju problemov, se takšno vedenje interpretira kot kazalnik pravega obvladovanja materiala. Uspeh deklic je spregledan in dojet kot posledica trdega, zavestnega dela. Nedisciplinano delo dečkov kaže na potencialno briljanco, medtem ko se uspeh učenk jemlje kot posledica vloženega truda.

Pridnost učenke je opredeljena na podlagi tihega sedenja v klopi, pozornega spremljanja učitelja ter nemotečnosti. Če se učenkino vedenje ne sklada z naštetimi značilnostmi, jo učitelji favorizirajo v manjši meri kot moteče učence. Moteče vedenje dečkov naj bi namreč bilo naravno (Beal, 1994). Prilagodljivost dečkov se učiteljem zdi bolj zanimiva kot pa trud deklic, da bi storile, kar se od njih pričakuje s strani učiteljev (Gray in Leith, 2004, v Vendramin, 2006).

Kot rezultat stereotipnih pričakovanj, se dekleta soočajo z nekakšnim dvojnimi vozlom. Bolj kot se prilagajajo zahtevam v razredu v smislu koncentracije na delo, aktivnega poslušanja in upoštevanja učiteljev, manjša je verjetnost, da so s strani učiteljev dojete kot bistre in kreativne. Na drugi strani pa učenke, ki ne spadajo v skupino »pridnih deklet« običajno izgubijo pozornost, podporo in pomoč s strani učitelja. V nasprotju z deklicami se od dečkov pričakuje večji intelektualni potencial, ne glede na to ali so »pridni« učenci. Dečkove nizke ocene so interpretirane kot znak, da potrebuje le več pozornosti s strani učitelja (Beal, 1994).

4.2. Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev

Beal (1994) poudarja, da učitelji različno obravnavajo učence, vendar opozarja, da tudi učenci vplivajo na učitelje, saj so se v času svojega razvoja naučili ravnanj, ki so v skladu z njihovo spolno vlogo. V šoli se proces izgradnje spolnih vlog nadaljuje, s tem pa se le te utrjujejo.

Vendramin (2006) razlaga, da se v organizaciji šolskega življenja ravnanje učiteljev razlikuje glede na spol učenca. Določena vrsta vedenja se smatra kot (ne)primerna za dečke ali deklice; učitelj lahko pričakuje, da deklic ali dečkov ne zanima določen tip aktivnosti; lahko tudi pričakuje, da deklice ne bodo uporabljale določenega šolskega materiala in bodo potrebovale vrstniško pomoč pri določenih nalogah; lahko se jim celo zdi, da dečki niso odgovorni za določen tip nalog, v tolikšni meri kot učenke. Beal (1994) ugotavlja, da učitelji namenijo več pozornosti dečkom, saj ti v primerjavi z deklicami iste starosti niso tako tihi in šolsko uspešni.

Vedenje, ki ga učitelj pričakuje od dečkov, je: biti tiho, pozoren, orientiran na odraslega. V kontrastu s takšnim vedenjem, pa je vedenje, ki se od dečka pričakuje med vrstniki: biti glasen, neodvisen in orientiran na vrstnike. Dečki se iz tega razloga težje prilagajajo zahtevam razreda oziroma učitelja.

Spolne stereotipe ne gre enoznačno označiti za negativne, saj pomagajo oblikovati posameznikov razvoj. Zavedati pa se moramo tudi njihovega negativnega vpliva, ki lahko v šolskem kontekstu povzroča razlikovanje med spoloma in s tem neenakopravnost med učenkami ter učenci.

5. NEENAKOST MED SPOLOMA

V šolskem prostoru moramo biti še posebej pozorni na vse pojavne oblike neenakosti, saj vzgojno-izobraževalni sistem temelji na načelu pravičnosti in tudi enakosti vseh učencev. Pereče področje problematike neenakosti v šoli je tudi spolna neenakost. Temu področju bi morale šole posvečati dobršno mero pozornosti ter obravnave.

5.1. Spolno specifične prakse vsakdanjika

Če želimo pojasniti, zakaj se razlikovanje med spoloma začne že ob rojstvu otroka in poteka kontinuirano skozi njegovo življenje, moramo imeti vpogled v posameznikovo doživljanje spola ter spoznati spol kot družbeno institucijo. Družbeni spol je tudi način, preko katerega ljudje organiziramo svoja življenja. Družba obstoji zaradi razdelitve odgovornosti ter vlog med svojimi člani. Proces razlikovanja med spoloma je s svojimi posledicami legitimiran s strani religije, prava, znanosti ter vrednot družbe (Lorber, 1994). Foucault in Gramsci (1972 in 1971, v Lorber, 1994) podobno razlagata, da je spolni socialni dogovor upravičen s strani religije, kulture in prava. Kot najmočnejši dejavnik, ki ohranja moralno hegemonijo dominantne spolne ideologije opredeljujeta neviden proces, zaradi katerega se alternative, ki bi lahko prinesle pozitivne spremembe, zdijo nemogoče.

Zahodna družba vrednoti legitimen sistem razlikovanja med spoloma s trditvijo, da so razlike med ženskami in moškimi fiziološke narave. Spolno specifične prakse vsakdanjika reproducirajo pogled družbe na to, kako se morajo ženske in moški ravnati (Lorber, 1994).

5.2. Spolna neenakost

»Spol je eden izrazitejših dejavnikov, ki vplivajo na posameznikov ali posamezničin družbeni položaj« (Antić, 2006, str. 65). Spol je kot način strukturiranja družbenega življenja vseprisoten, zahteva pa jasno diferenciacijo spolnih vlog. Zahodna kultura socialno in legalno prepoznava in priznava le dva spolni vlogi, »žensko« in »moškega«. Socialna konstrukcija spola zahteva, da so ravnanja žensk in moških dojeta kot različna. Kot sistem spolne stratifikacije spol pozicionira moške nad ženskami. Iz vidika družbe je določen spol vedno »normalen«, »dominanten«, drugi pa je »drugačen« in »odklonski« (Lorber, 1994). Antić (2006) pojasnjuje, da: » /.../ na oblikovanje moškosti in ženskosti vplivajo ne samo družba in kultura, ampak tudi nezavedni procesi /.../ spodbude za takšno razmišljanje je mogoče iskati v pojmovanju Simone de Beauvoir, da je moški norma, ženska pa odstopanje od te norme – torej Drugi /.../ Drugi pri njenem pojmovanju ne pomeni drugačen, ampak je drugi drugi (2.) v odnosu do prvega (1.)« (str. 60).

Spolna neenakost, ki se kaže v socialni inferiornosti žensk in socialni dominantnosti moških, ima družbene funkcije in zgodovino. Spolna neenakost ni rezultat biološkega spola, prokreacije, fiziologije, anatomije, hormonov ali genetskih predispozicij, saj je namreč producirana in vzdrževana prek socialnih procesov. Vgrajena je v socialno strukturo in individualne identitete (Cixous in Clement, 1986, v Lorber, 1994).

Kadar je spol glavna komponenta strukturne neenakosti, ima manjvredni spol manj družbene moč kot superiorni, dominantni spol (Lorber, 1994). Ker so te distinkcije tako prevladujoče v socialnem svetu, jih že majhni otroci tako zgodaj dojemajo (Shapiro, 1990). Spol kot proces kreira spolne razlike, ki definirajo »ženske« in »moške«. V socialnih interakcijah se posamezniki naučijo, kaj se od njih pričakuje, ter tudi ravnajo na specifične načine. Na ta način simultano konstruirajo ter ohranjajo spolni red (Lorber, 1994).

Kot socialna institucija je spol proces, ki ustvarja različne spolne vloge, katerim so pripisane določene pravice in odgovornosti. Spol je kot sistem stratifikacije, ki neenako obravnava spolne vloge, pomemben gradnik v socialnih strukturah, zgrajenih na neenakih statusih (Lorber, 1994). Stereotipna pričakovanja o ženskah in moških imajo tako slabosti kot prednosti. Spolne kategorije so smatrane kot polarna nasprotja, na primer: če so dečki bistri, so deklice naivne; če so dečki nesramni, so deklice prijazne; če so dečki bralci, so deklice

dobre bralke (Beal, 1994). To lahko prepoznamo kot slabost, saj so možnosti pri otrocih obeh spolov omejene (Tavris in Wade, 1984, v Beal, 1994).

Ker je spolno razlikovanje socialno konstruirano, lahko posamezniki poznamo socialno skripto nasprotnega spola. Čeprav lahko posamezniki menjajo spolne vloge, pa morajo meje spolnega razlikovanja obstati, saj bi se drugače lahko porušil spolno specifični socialni red (Lorber, 1994). Beal (1994) poudarja, da se je pomembno zavedati tudi dejstva, da razlike med skupinama ne pomenijo nujno razlik med posamezniki. Ženske in moški imamo toliko skupnega, da se je fraza »nasprotni spol« v raziskovanju spremenila v »drugi spol«. Slednja fraza namreč ne implicira, da je določena značilnost prisotna le pri enem spolu in ne tudi pri drugem.

5.3. Spolna diferenciacija v šolskem kontekstu

Lorber (1994) razlaga, da so spolne norme vpletene v šolski prostor. Le te so vsiljene prek neformalne sankcije za spolno-neprimerno vedenje s strani vrstnikov in tudi prek formalne kazni ali grožnje s strani avtoritete, ki jo predstavljajo strokovni delavci. Vedenje posameznega učenca ne sme odstopati od standardov, ki so socialno konstruirani v okviru ženske in moške vloge.

Tašner in Mencin Čeplak (2011) pravita, da: » /.../ sta stopnja izobraženosti in število izobraženih žensk v zadnjih treh desetletjih pomembno narasli« (str. 176). Avtorici (prav tam) pravita, da: » /.../ se celo zdi, da je sodobna izobraževalna ureditev bolj pisana na kožo deklet kot fantov, saj bolje uporabljajo izobrazbene možnosti, ki so jim na voljo. /.../ Hkrati pa podrobnejši pregled podatkov potrди tudi staro tezo o spolnospecifičnih izobraževalnih poteh deklet in fantov /.../ Mlade ženske se še vedno v večini primerov odločajo za 'tipično ženska' področja študija, kot so izobraževanje, humanistika, družboslovje, sociala in zdravstvo, moški pa prevladujejo v tradicionalno 'moških' programih, kot so računalništvo, matematika, naravoslovje, tehnika, gradbeništvo in proizvodne ter predelovalne tehnologije« (str. 176-178). V nadaljevanju omenjata tudi biološki determinizem, ki » /.../ v najbolj vulgarni obliki obuja ocene, da v povprečju višji šolski dosežki deklet sami po sebi dokazujejo, da šola namesto pameti (dečkov) nagrajuje pridnost (deklet)« (Tašner in Mencin Čeplak, 2011, str. 182). Antić (2006) podobno navaja, da ugotovitve raziskav v zadnjem desetletju kažejo, da so ženske v izobraževanju uspešnejše od moških, to pa bo: » /.../ najverjetneje vplivalo tudi na spreminjanje odnosa do spolno specifičnih družbenih vlog v sodobnih družbah« (str. 64).

Vendramin (2006) razlaga, da je spolno razlikovanje pereča problematika v polju edukacije. Avtorica (prav tam) pojasnjuje, da obstajajo različne raziskave, ki proučujejo razlike med učenkami ter učenci. Razlike med spoloma so vidne, vendar moramo biti previdni pri interpretacijah, ki temeljijo na bioloških argumentih. Avtorica (prav tam) opozarja, da rezultati niso zmeraj edukacijsko pomembni, prav tako pa lahko povzročimo realne posledice, kadar takšne rezultate sprejemamo kot resnico. Kodelja (2003) razlaga, da se diskriminacija deklic pojavlja in utrjuje na osnovi prepričanja, da so razlike med spoloma prisotne, in ne na osnovi realnih razlik. Vendramin (2006) poudarja, da se moramo osredotočiti na pedagoško osebje in njegovo prepričanje o razlikah med deklicami in dečki, saj lahko le na ta način omejimo negativne učinke spolne diferenciacije.

Ugotovili smo, da se spolna diferenciacija dogaja tudi znotraj šole, saj je šola prežeta s spolnimi normami in pričakovanji, preko katerih nezavedno vpliva na izgradnjo spolnih vlog ter identitet učencev, s tem pa producira tudi razlike med njimi.

6. OSNOVNA ŠOLA IN PRODUKCIJA SPOLNIH IDENTITET

Družbena funkcija produciranja družbenega spola se jasno zrcali tudi v šolah, zato so le te pomembne ustanove, ki producirajo in utrjujejo spolne vloge ter s tem spolne identitete posameznikov.

Osnovne šole niso spolno nevtralna javna institucija. Spolna identiteta je globoko zasidrana v odnosih med učenci in učitelji, tako v njihovih vsakdanjih izmenjavah ter interakcijah kot tudi v kontekstu nadlegovanja in zlorab (DePalma in Atkinson, 2008). Tako kot starši imajo tudi šole velik vpliv na učenčevo dožemanje spolne vloge. V šolskem vsakdanjiku se pojavljajo neformalne distinkcije med dečki in deklicami. Ena od funkcij šole je pripraviti otroke na prilagoditev širši družbi, edukacijski cilj šole pa je naučiti otroke vedenj, ki so primerna za dečke in deklice. To implicitno poučevanje imenujemo prikriti kurikulum (Beal, 1994).

Avtorici O'Hagan in Smith (1993) poudarjata, da je prikriti kurikulum povezan s sporočili, ki jih učitelji nezavedno dajejo učencem. V teh sporočilih se odražajo tudi stališča in predsodki, ki vplivajo na ravnanje učiteljev. Predsodki in stereotipi lahko vodijo v seksistično ravnanje učiteljev. Šribar in Vendramin (2009) prav tako opozarjata na problematiko prikritega kurikula, v okviru katerega učitelji posvečajo več pozornosti enemu ali drugemu spolu, na ta način pa producirajo spolne stereotipe ter spolne vloge. Pravita, da je delovanje učiteljev v

tem smislu pogosto nezavedno, težava pa je ta, da je tovrsten način obravnave učencev diskriminatoren.

Prikriti kurikulum je polje, ki omogoča raziskovanje »spolne razlike v edukaciji« (Vendramin, 2006). Prikriti kurikulum je kompleksna struktura šolskega življenja oziroma šolske prakse, ki poteka na neviden način. Deluje s pomočjo interakcije in normativnih okvirov, na katere vpliva družba. Preko prikritega kurikula se učenci učijo o družbenih ter kulturnih pričakovanjih ter s tem razvijajo značilnosti, s pomočjo katerih bodo v odraslem življenju lahko delovali na družbeno sprejemljiv način. Prikriti kurikulum je del uradnega kurikula, le ta pa skozi celotno šolanje utrjuje ter ohranja vzorce, katere morajo učenci osvojiti. Prek tega se ohranja ideološka hegemonija (Apple, 1992). Tudi Beal (1994) izpostavlja obe obliki kurikula: prikritega in uradnega. Od šole pričakujemo, da nauči učence primerne družbenega vedenja, vendar se moramo zavedati, da tovrstno učenje vsebuje tudi učenje spolno specifičnega vedenja. Avtorica (prav tam) opozarja, da bi šola morala biti pozitivna sila za uvajanje sprememb in ne zgolj mehanizem produciranja stereotipov, ki omejuje možnosti učencev.

6.1. Možnosti za spremembe

Šola je najvplivnejša institucija v otrokovem življenju. Funkcija šole bi morala biti ta, da opogumlja učence, da prepoznajo, razumejo ter spoštujejo podobnosti ter razlike med ljudmi. Šola bi morala učiti učence dvomiti v stereotipe ter predsodke; učila naj bi nenasilje. Učitelji bi morali uporabljati materiale, ki kažejo pozitivne podobe rase, spola, posebnih potreb in spolne usmerjenosti (DePalma in Atkinson, 2008). Cankar, Slivar in Milekšič (2004) menijo, da bi morale šole učencem na vseh področjih privzgajati kritičnost. Avtorji (prav tam) izpostavljajo dva vidika spolnih podob, pozitivnega in negativnega. Kot pozitivni vidik izpostavljajo socialno orientacijo, kot negativni vidik pa vzpostavljanje neenakosti med moškimi in ženskami. Težava se pojavi že na začetku. Beal (1994) opozarja na edukacijo učiteljev, ki običajno ne omogoča obravnave problematike stereotipnih spolnih vlog. Šola se mora soočiti s problematiko seksizma, učitelji, ki poskušajo presegati spolne stereotipe, pa se morajo v tej bitki običajno znajti sami. Avtorica (prav tam) poudarja, da od posameznega učitelja ne gre pričakovati premostitve težav brez ustrezne podpore celotne šole. Šola se mora tudi v sodelovanju s starši soočiti s problematiko spolne neenakosti, zato da bi bili učinki sprememb v razredu dolgotrajnejši. Šola mora poskrbeti za promocijo spolne enakosti. Šriбар in Vendramin (2009) razlagata, da imajo učitelji pomembno vlogo v razredu, saj vplivajo na

(ne)uspeh učenk ter učencev. Vprašati se moramo, ali so strokovni delavci na šoli dovolj občutljivi na spolno problematiko, in če so, ali sploh dobijo ustrezno podporo pri svojem strokovnem delovanju.

DePalma in Atkinson (2008) razlagata, da se moramo osredotočiti na omejitve pri dveh področjih inkluzije: prvo področje je izražanje spola, drugo področje pa je izražanje spolne orientacije. Avtorja (prav tam) poudarjata, da spolna enakost zadeva pravice učencev, katerih starši so istospolno usmerjeni, biseksualni ali transseksualni; učencev, ki so LGBT (kratica pomeni lezbijke, geji, biseksualci, transseksualci) in učencev, ki se ne prilagajajo spolnim normam. Vsi naštetih učenci so lahko žrtve homofobnega nasilja. Poudariti je potrebno, da spolna enakost zadeva vse ljudi, tudi heteroseksualno usmerjene in tiste, ki se podrejajo tradicionalnim spolnim normam. To področje inkluzije ostaja zanemarjeno, s tem pa omogoča vzpostavitev osnove za marginalizacijo posameznikov in skupin. Kuhar in Sobočan (2009) zagovarjata stališče, da bi se morala spolna tematika obravnavati v vsakem razredu. Kot pomembno nalogo šole avtorja (prav tam) izpostavljata vzpostavitev inkluzije v odnosih. S tem namenom bi šola morala odkrito obravnavati spolno problematiko na način, ki bi le to detabuiziral. Detabuizacija bi pomenila, da bi se začeli v okviru pouka uporabljati eksplicitni termini ter teme. Učenci bi morali vedeti kdo so geji in lezbijke, prav tako pa bi se moralo med poukom spregovoriti o istospolnih družinah. Šola bi morala učencem jasno sporočiti, da homofobično nasilje ni dovoljeno, v primeru le tega pa bi morala poseči v vrstniške konflikte ter preprečiti kakršnokoli obliko nasilja.

Bela knjiga (2011) omenja: »splošna načela vzgoje in izobraževanja« (str.13), v okviru katerih daje poudarek na »človekove pravice in dolžnosti« (str. 13). Zapisano je sledeče: »Spoštovanje pravice do nediskriminatornosti nalaga dolžnost nediskiminiranja v ravnanjih, pri čemer velja izpostaviti /.../ nediskriminiranje v razliki med spoloma /.../ « (prav tam, str. 13). Navedeno: » /.../ načelo razvijanja odgovornega odnosa do ljudi in okolja« narekuje, da mora biti vzgojno-izobraževalno delo organizirano tako, da spoštuje človekove pravice in temeljne svoboščine ter omogoča razvoj, ki je optimalen za vse učence, ne glede na njihov spol (prav tam, str. 116). Kot cilj osnovne šole navaja zmanjševanje neugodnih dejavnikov okolja, ki bi utegnili negativno vplivati na učenčev razvoj in učenje. Skladno s tem šola: » /.../ prispeva k zmanjševanju razlik med spoloma na področju izobraževanja« (prav tam, str. 118).

Vendramin (2006) trdi, da Bela knjiga zadeva uresničevanje enakih možnosti. Prikriti kurikulum se mora obravnavati kot pojem, ki omogoča problematizacijo nevidnih »subtilnih mehanizmov oblasti«. Vprašanje spolne enakosti mora biti osrednje in vidno. Leach (1990, v Vendramin, 2006) omenja, da se v sferi vzgoje in izobraževanja premalo osvetljuje problematika spola. Spol spregledujemo tudi kot pomembno načelo v izobraževanju. Vendramin (2006) opredeli tako imenovano »retoriko spregledovanja« kot način obravnave, pri katerem je spol nepomemben dejavnik.

Bahovec in Golobič (2004) navajata, da so največja težava, s katero se je potrebno soočiti pri obravnavi spolnega razlikovanja med učenkami in učenci, slednja prepričanja strokovnih delavcev:

- prepričanje, da ne razlikujejo med deklicami in dečki;
- prepričanje, da so deklice in dečki deležni enake obravnave;
- tema se jim v primerjavi z drugimi tematikami ne zdi tako pomembna;
- prepričanje, da v našem izobraževalnem sistemu neenakost med spoloma sploh ne obstaja.

Vendramin (2006) trdi, da so splošne zahteve po enakosti spolov same po sebi brez potrebnega učinka. Šole bi po njenem mnenju potrebovale bolj konkretna in standardizirana priporočila. Marsh (1996) priporoča, da v polju edukacije naredimo analizo na dveh ravneh. Na prvi ravni moramo narediti analizo seksizma in stereotipiziranja v šolah in kurikularnih materialih, na drugi ravni pa moramo narediti analizo spolne razlike v družbi.

6.2. Učitelji kot nosilci sprememb

V odgovor na spolno problematiko se morajo učitelji truditi poiskati nove načine dela z učenci, pri katerih se ne favorizira dečkov na račun deklic. Prvi korak je uporaba knjig in šolskega materiala, ki so jim otroci izpostavljeni v šoli. Ti materiali namreč učencem posredujejo sporočila o družbenem spolu (Beal, 1994). Šole so mesta tihega omejevanja spola in spolnih identitet. Spol je konstruiran kot naraven, medtem ko so »drugačne« seksualnosti in spolne izkušnje utišane ter prezrte. Implicitna konceptualna povezava med spolno identiteto in spolno usmerjenostjo vodi učitelje k izogibanju obravnave spolne problematike, čeprav obstoji dejstvo, da so mnogi učenci povezani z ne-heteroseksualnimi odnosi, mnogi pa se (kasneje) v življenju identificirajo kot lezbijske, geji, biseksualci ali transseksualci (DePalma in Atkinson, 2008).

Otroci se pozitivno odzovejo na spremenjeno vedenje učiteljev, to pa potrjuje primer, v katerem so bile učenke udeležene v deških dejavnostih, učenci pa v dekliških dejavnostih. Učenke, ki so se igrale s kockami in tovornjaki, so postale bolj usmerjene na vrstnike in bolj asertivne, učenci, ki so brali knjige in se igrali »dekliško igro vlog«, pa so porabili več časa za interakcijo z učiteljem. Tak izid jasno nakazuje na povezavo med lastnostmi otrok in aktivnostmi, ki jih počnejo večino časa. Učitelji lahko spremenijo te vzorce z nadzorovano izbranimi ter različnimi aktivnostmi, saj prosta igra in nestrukturirane aktivnosti učence spodbudijo k znanemu stereotipnem vedenju (Carpenter in Huston-Stein, 1980; Varpenter, Huston in Holt, 1986; Johnson in Ershler, 1981; v Beal, 1994). Učitelji pogosto na nezaveden način pokažejo, da je nova igrača oziroma dejavnost spolno specifična, se pravi »dekliška« ali »deška«. Če se kot model za različne igre izbirajo učenci obeh spolov in če se pri vsaki aktivnosti omenjata oba družbena spola, recimo »policaj« in »policajka«, bodo otroci večkrat posegli po igrači ali dejavnosti, ki je sicer značilna za nasprotni spol (Serbin, Connor in Iler, 1979, v Beal, 1994).

Vendramin (2006) opozarja na nevarnost androcentričnega poučevanja, ki pomeni, da družbeni svet vidimo in vrednotimo iz moškega stališča ter ga jemljemo kot univerzalno izkustvo. Kiesler, Sproull in Eccles (1985, v Beal, 1994) priporočajo analizo dinamike v razredu ter eksperimentiranje z novimi pedagoškimi metodami in učnimi načrti, ki ne bazirajo na dečkih. Učitelji bi morali učencem omogočiti enakopraven dostop do materiala.

Razdevšek-Pučko in Peček-Čuk (2003) se sprašujeta, zakaj se ocene, ki jih učenci dobijo od učiteljev, razlikujejo od ocen eksternega preverjanja. Avtorici (prav tam) izpostavljata vprašanje, če so slovenske šole sploh pravične v smislu spolno enakopravne obravnave učencev. Vendramin (2006) razlaga, da diskriminacija na podlagi spola običajno ni vidna, zato pa je toliko nevarnejša. Če želimo, da šola vsem učencem nudi iste možnosti, jim omogoča razvijati potenciale in interese ter jih ne omejuje s stereotipnimi vlogami, je potrebno zavreči tradicionalna pričakovanja in stereotipe o tem, kaj je primerno za deklice in dečke, kako naj bi se vedli glede na spol, kakšne značilnosti bi morali imeti ter kakšna bi morala biti njihova »natura«.

Zaključimo lahko, da je osnovna šola pomembna institucija, ki producira in oblikuje spolne identitete učencev. V njej lahko najdemo spolne neenakosti ter diskriminacijo na osnovi spola, zato je za doseg cilja spolno enakopravne obravnave učencev potrebno obravnavati spolno problematiko v vsem njenem obsegu.

II. EMPIRIČNI DEL

1. OPREDELITEV PROBLEMA

Spolna identiteta je posameznikova subjektivna izkušnja lastnega spola. Spolno identiteto producira in definira družba, v kateri prevladuje binarni sistem konstrukcije spola. Družba ustvarja ideale in predstave ženskosti in moškosti in jih ustvarja prek mehanizma socializacije spolnih vlog, tako imenovane spolne socializacije (Scott, Dex in Plagnol, 2012).

Spolna diferenciacija je družbeno konstruiran pojav, ki se kot proces najbolj intenzivno odvija v fazi spolne socializacije. Družba narekuje posamezniku kdo mora biti, zapoveduje primerno in družbeno zaželeno vedenje glede na njegov biološki spol in s pomočjo tudi preostalih mehanizmov vzdržuje spolno neenakost. Spolna enakost zadeva pravice vseh otrok. Vsem otrokom je treba zagotoviti ustrezne pogoje za zdrav razvoj spolne identitete (DePalma in Atkinson, 2008).

Šola kot vzgojno-izobraževalna institucija vpliva na oblikovanje spolne identitete učencev. Na podlagi ponotranjenih družbenih ter individualnih stereotipov se znotraj šole oblikujejo reprezentacije spolnih razlik (Beal, 1994). Le to se dogaja na ravni prikritega kurikula, kjer se producira in ohranja spolna diferenciacija (Archer in Lloyd, 2002). Prav nevarnost spolnih stereotipov znotraj prikritega kurikula kaže perečo problematiko, s katero se večina šol še ne ukvarja prav zares. Šole bi se morale aktivno ukvarjati z vprašanjem spolnih vlog ter spolne enakosti, saj igrajo veliko vlogo pri oblikovanju spolne identitete, prav tako pa so odgovorne za spolno enakopravno obravnavo učencev.

2. NAMEN IN CILJI RAZISKOVALNEGA DELA

V diplomskem delu želim raziskati, katere spolne predsodke in stereotipe imajo strokovni delavci in kako se le ti preko prikritega kurikula odražajo pri njihovem strokovnem delu. Praktično naravnano vprašanje je, kako se produkcija spolnih vlog in spolnih neenakosti odraža v vsakodnevni praksi. Raziskovala bom, ali se strokovni delavci zavedajo lastnih spolnih predsodkov in stereotipov ter jih poskušajo presegati. Zanima me, kateri dejavniki, po mnenju strokovnih delavcev, prispevajo k spolni diferenciaciji znotraj prikritega kurikula in ali šola sploh obravnava problematiko spolne identitete ter kakšni so njeni ukrepi na tem področju.

3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V diplomskem delu me v raziskovalnem delu usmerjajo slednja vprašanja:

1. Kateri spolni predsodki in stereotipi se odražajo na ravni prikritega kurikula?
2. Kateri dejavniki prispevajo k spolni diferenciaciji znotraj prikritega kurikula?
3. Kako se produkcija spolnih vlog in spolnih neenakosti odraža v vsakodnevni praksi?
4. Kako se zaznavanje lastnih spolnih predsodkov in stereotipov kaže v strokovnem delovanju strokovnih delavcev?
5. Ali se šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti?

4. METODOLOGIJA

Kvalitativen empirični del

Izbrala sem raziskovanje s pomočjo kvalitativne metodologije. Patton (2002) trdi, da je kvalitativni pristop primeren v primerih, ko želimo raziskati vrednostni sistem posameznika, njegove poglede in izkušnje. Uhan (2011) pravi: »Značilnost reflektivne metodologije v primerjavi s »klasično« je, da v celoti sprejema dejstvo, da so jezik, kultura, družbena struktura, norme, ideologija, diskurzi, itd. konstitutivni del znanstvenega postopka. Našteti elementi nujno posegajo v razmerje med empirično resničnostjo in poskusi implementacije segmentov te resničnosti v raziskovalne ugotovitve (tekst), kar v veliki meri vpliva na veljavnost raziskovalnih rezultatov« (str. 7). Menim, da mi bo študija primera omogočila poglobljen vpogled v raziskovano problematiko.

4.1. Vzorec

Vzorec sestavljata učiteljica in učitelj, ki sta zaposlena na isti osnovni šoli. Na podlagi dogovora z ravnateljem osnovne šole, v kateri poučujeta moja intervjuvanca, bo šola v diplomskem delu ostala neimenovana. Mojo prošnjo za izvedbo intervjuja je učiteljem posredoval ravnatelj. Intervjuvanca sta se nanjo odzvala prostovoljno. Pri izvajanju intervjuja sem upoštevala načelo konsenza ter načelo zaupnosti. Intervjuvancema sem zagotovila anonimnost, zato sem ju v namen raziskave poimenovala kot intervjuvanka ter intervjuvanec. Njuni osnovni podatki so:

- Delovna doba učiteljice je 5 let ter ima doseženo VII. stopnjo izobrazbe. V šolskem letu 2013/14 je poučevala 1. razred osnovne šole.
- Delovna doba učitelja je 26 let ter ima doseženo VII. stopnjo izobrazbe. V šolskem letu 2013/14 je poučeval 3. razred osnovne šole.

4.2. Merski pripomočki

Za raziskovalni instrument sem izbrala delno strukturiran intervju. Mesec (1998) razlaga, da je za to vrsto intervjuja značilno, da raziskovalec ne uporablja do potankosti izdelanega vprašalnika, temveč zastavi le tista bistvena vprašanja, ki veljajo kot vodilo intervjuja. Avtor (prav tam) dodaja, da sta raziskovalec ter intervjuvanec pri izvedbi delno strukturiranega intervjuja v neposrednem stiku, na ta način pa lahko raziskovalec po potrebi dodaja vprašanja, katera utegnejo razjasniti intervjuvančeva stališča.

V prvem koraku sem zastavila raziskovalna vprašanja, na podlagi katerih sem izpeljala vprašanja za intervju. Večino vprašanj sem pripravila vnaprej, tekom intervjuja pa sem po potrebi postavljala tudi dodatna vprašanja, s katerimi sem razjasnila intervjuvančeve odgovore. Menim, da bo izbran način zagotovil primerljivost pridobljenih podatkov.

4.3. Postopek zbiranja podatkov

Preko elektronske pošte sem vzpostavila kontakt z ravnateljem osnovne šole. V elektronskem sporočilu sem v svojo prošnjo za izvedbo intervjujev z dvema učiteljema vključila podrobno obrazložitev moje diplomske teme ter pojasnila namene in cilje moje raziskave. Prejela sem pozitiven odgovor z navedenima elektronskima naslovoma učiteljev, ki sta privolila v izvedbo intervjuja. Z vsakim intervjuvancem sem se osebno dogovorila za srečanje in dorekla datum, uro ter kraj izvedbe intervjuja. Pred izvedbo intervjuja sem vsakemu intervjuvancu zagotovila anonimnost ter ga seznanila z namenom intervjuja. Intervjuja sta bila izvedena v mesecu juniju. Izvedena sta bila ločeno drug od drugega, izpeljana pa sta bila v prostorih osnovne šole, kjer sta bila zagotovljena privatnost ter mir. Pogovor z intervjuvanko je trajal nekaj več kot uro, pogovor z intervjuvancem pa 40 minut. Oba intervjuja sem ob privolitvi intervjuvancev posnela z diktafonom, nadalje pa sem jih v namen analize tudi dobesedno prepisala.

4.4. Postopek obdelave podatkov

Pri postopku kvalitativne analize so pomembni naslednji koraki: urejanje gradiva, določitev enot kodiranja, odprto kodiranje, izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij, odnosno kodiranje ter oblikovanje končne teoretične formulacije (Mesec, 1998). V prvem koraku sem dobesečno prepisala zvočna posnetka. Besedilo sem razčlenila ter določila enote kodiranja. Nato sem podatke organizirala na način, da sem kodam prvega reda pripisala pojme ter tako dobila kode drugega reda. Nadalje sem izbrala tiste kategorije, ki so relevantne za namen moje raziskave, tako pa sem dobila kode tretjega reda. Uporabila sem induktivni pristop obdelave podatkov. Pri kodiranju sem povezovala kategorije (vzročno-posledično) ter iskala odnose med njimi. Pri formuliranju teorije sem si pomagala s teoretičnimi izsledki.

Preglednica 1: Primer kodiranja (primer kodiranja intervjuja 1)

Intervju št. 1.	Koda 1. reda	Koda 2. reda	Koda 3. reda
<i>... učiteljica ima zelo velik vpliv na učence ... predvsem na oblikovanje vrednot ... odnose med učenci ... vedenje.</i>	Učiteljica vpliva na učence.	Učiteljev vpliv na učence	Dejavniki spolne diferenciacije
	Učiteljica oblikuje vrednote.		
	Učiteljica oblikuje odnose med učenci.		
	Učiteljica vpliva na vedenje.		
<i>... imam malo manjši vpliv na tiste, učence, pri katerih imajo starši večjo kontrolo ... če starši recimo odobravajo nasilje in ga celo spodbujajo, sem jaz skoraj nemočna.</i>	Učiteljev vpliv na učence je manjši, kadar starši nasprotujejo učiteljevim vrednotam.	Vpliv staršev na učenca in učitelja	
<i>... otroci prisvojijo pomembne vrednote in nazore že na razredni stopnji ... če ti naloga spodleti, pa so popolnoma neobvladljivi.</i>	Učenci usvojijo pomembne vrednote že v I. triadi osnovne šole.	Usvajanje vrednot	
	Vrednote imajo velik vpliv na vedenje učencev.		
<i>... učitelj nima takšnega vpliva na deklice kot učiteljica</i>	Učiteljica ima večji vpliv na deklice.	Vpliv učiteljevega	

<i>... deklice se bolj identificirajo z učiteljico, dečki pa z učiteljem.</i>	Učitelj ima večji vpliv na dečke.	spola na učenčevo doživljanje učitelja	Spolne vloge
<i>... deklice so tiste, ki me največkrat posnemajo ... namesto mene povejo, kako more bit ... če kakšen učenec potrebuje pomoč, mu deklice velikokrat priskočijo na pomoč, ker vidijo mene ... definitivno sem jim vzor.</i>	Deklice posnemajo učiteljičino ravnanje. Učiteljica je deklicam v vzor.	Vpliv učiteljice na vedenje deklic	

5. ANALIZA INTERVJUJEV

V nadaljevanju sledi analiza obeh intervjujev. Intervjuja bom analizirala na podlagi kategorij, ki sem jih določila med postopkom kodiranja. Naslednje kategorije so:

- predsodki in stereotipi o spolih,
- dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula,
- produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti,
- strokovno ravnanje učiteljev ter
- spolna problematika na ravni šole.

V zaključku analize vsakega posameznega intervjuja bo prikazana shema intervjuja, v kateri bodo okrepljene puščice kazale so-vplivanje med kategorijami.

5.1. ANALIZA PRVEGA INTERVJUJA

Kontekst intervjuja

Intervjuvanka je učiteljica prvega razreda osnovne šole. Njena delovna doba je pet let.

Predsodki in stereotipi o spolih

Intervjuvanka opaža razlike med deklicami in dečki. Meni, da se značilnosti učencev razlikujejo glede na spol, predvsem kar se tiče igrač in poslušnosti (*... fantki in punčke, to so zelo različni ... glede igrač, glede poslušnosti.*). Opaža tudi odnos med deklicami in dečki. Pravi, da med njimi pogosto pride do konflikta (*... pol stalni konflikt ... tudi, če maš pogovor*

z njima, se ne konča ...). Poudarja, da dečki radi nagajajo (*Dečki zelo radi nagajajo ...*), vendar ni opazila, da bi se otroci med seboj norčevali na podlagi spola. Deklice so po njenem mnenju marljive, poslušne in urejene (*Deklice so veliko bolj marljive glede domačih nalog, ... poslušnosti, urejenosti zvezkov ...*), dečkom pa estetika ni toliko pomembna kot deklicam (*... fantje ne dajejo toliko pozornosti na estetiko.*).

Intervjuvanka meni, da so deklice nežne in potrebujejo fizični stik z odraslo osebo (*... predvsem deklice ... če daš ti dečkom možnost ... se pa tud oni pridejo stisnit ...*), dečki pa tega ne potrebujejo, saj se od njih ne pričakuje nežnost (*od dečkov se ne pričakuje, da so razneženi.*). Dečki so po njenem mnenju bolj tekmovalni od deklic (*... fantje so med sabo zelo tekmovalni ... bolj kot deklice.*). Meni, da so vedenjske razlike med deklicami in dečki posledica vzgoje (*... so razlike, zaradi vzgoje ... pri vedenju se vidi ...*), zato so deklice bolj prilagodljive, imajo več vrednot kot dečki in v večji meri posnemajo odrasle (*... punčke so bolj prilagodljive, imajo širši razpon vrednot ... posnemajo odrasle ...*). Dečki so agresivnejši in izbirajo tipično moške aktivnosti (*... dečki se igrajo bolj s traktorji, orožjem ... izkazujejo drugim svojo moč, se tepejo.*).

Intervjuvanka opisuje deklice kot nežne, priliznjene, motivirane in poslušne (*Nežne, priliznjene, motivirane, poslušne.*), dečke pa kot zaščitniške, pogumne, agresivne, živahne in glasne (*Tekmovalni, zaščitniški, pogumni, agresivni, živahni, glasni.*). Deklice so po njenem mnenju tudi bolj poslušne in prilagodljive od dečkov (*... punčke bolj pri srcu, ker so bolj poslušne ... da dopovedati kaj lahko in kaj ne ...*). Dečki so svojeglavi in imajo pogosteje vedenjske težave (*... fantje so svojeglavi ... več energije porabim za reševanje vedenjskih problemov.*) Dečki ne želijo vzpostaviti prijateljskega stika z učiteljem, medtem ko si deklice želijo takšnega odnosa (*... se je zgodilo ... punce te lahko hitro zavedejo ... vzamejo za prijateljico ... to moreš preprečit.*).

Verjame, da je uspeh deklic posledica njihove delavnosti in vloženega truda (*... bolj delovne, več truda vložijo ... punčke so uspešne zaradi delovnih navad.*), uspeh dečkov pa je posledica njihove bistrosti (*fantje so bistri ... vložijo manj časa, pa bi isto dosegli ...*).

Dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula

Intervjuvanka meni, da ima vpliv na učenčevo doživljanje drugačnosti. Zaveda se svojega vpliva na učence (*... učiteljica ima zelo velik vpliv na učence ...*). Pravi, da vpliva predvsem na oblikovanje vrednot, vedenje in na odnose med učenci (*... predvsem na oblikovanje*

vrednot ... odnose med učenci ... vedenje.). Izpostavi morebitno težavo, do katere pride, kadar starši nasprotujejo učiteljevim vrednotam (... imam malo manjši vpliv na tiste, učence, pri katerih imajo starši večjo kontrolo ... če starši recimo odobravajo nasilje in ga celo spodbujajo, sem jaz skoraj nemočna.). Intervjuvanka trdi, da učenci usvojijo pomembne vrednote že v I. triadi osnovne šole (... otroci prisvojijo pomembne vrednote in nazore že na razredni stopnji ...). Te vrednote imajo velik vpliv na vedenje učencev (... če ti naloga spodleti, pa so popolnoma neobvladljivi.).

Intervjuvanka verjame, da šola vpliva na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm. Pravi, da se šola pri tej vzgojni nalogi zelo trudi (*Šola se zelo trudi ...*). Poudarja, da je proces oblikovanja otrokovih vrednot ter norm odvisen od učitelja in je lahko spontan (... to je zelo odvisno od učitelja ... skoncentrirani na to, da otroke učimo pravih vrednot ... se pa to zgodi čisto spontano.). Na učence ne vpliva le učni načrt, temveč tudi dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum (... gre eno z drugim.).

Zaveda se spolne problematike. Kot najnevarnejši vidik spolne problematike izpostavlja otroke iz »drugačnih« družin. Pravi, da so otroci iz takšnih družin izpostavljeni, zato jim je potrebno zagotoviti varnost. Dodaja, da še niso imeli primera, kjer bi otrok bil »drugačen« v spolnem ali seksualnem smislu (*Otroci, ki prihajajo iz drugačnih družin ... izpostavljen ... zagotoviti varnost ... še nismo mel takega primera.*).

Produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti

Intervjuvanka trdi, da ima kot ženska večji vpliv na deklice, moški učitelj pa ima večji vpliv na dečke (... učitelj nima takšnega vpliva na deklice kot učiteljica ... deklice se bolj identificirajo z učiteljico, dečki pa z učiteljem.). Deklice posnemajo njeno ravnanje (... deklice so tiste, ki me največkrat posnemajo ... namesto mene povejo, kako more bit ... če kakšen učenec potrebuje pomoč, mu deklice velikokrat priskočijo na pomoč, ker vidijo mene ...), zato jim je v vzor (... definitivno sem jim vzor.).

Vključevanje učencev v pouk je včasih odvisno tudi od spola. Pri delavnicah je fante težje obvladovati kot dekleta). Dekleta so po njenih opažanjih bolj kooperativna, dečki pa so bolj samosvoji (*Delavnice so zelo fajn zadeva ... v nekaterih razredih, kjer številčno prevladajo fantje, je pa zelo težko ... kdaj sploh nima efekta ... deklice so bolj odprte ... se marsikej naučijo iz socialnih iger ... dečki pa niti ne, so samosvoji.*).

Meni, da deklice izbirajo tipično ženske aktivnosti, dečki pa tipično moške (... *deklice imajo rade knjige. Dečki se igrajo z lego kockami, avtomobili ... se deklice rade igrajo z dojenčki, barbikami, se pretvarjajo, da kuhajo ... rade pletejo kitke druga drugi ... tudi mene včasih pohvalijo ... to velja predvsem za deklice.*). Trdi, da so lastnosti deklic in dečkov posledica bioloških značilnosti obeh spolov ter vzgoje (... *je stvar vzgoje ... obojega.*).

Intervjuvanka meni, da so deške aktivnosti bolj športnega tipa, recimo plezanje po igralih, pa tudi igranje z avtomobilčki (*Športne aktivnosti, nogomet ... avtomobilčki, plezanje po igralih ...*). Meni, da je deček lahko izločen iz skupine preostalih dečkov, če se igra z dekliškimi igračami ter deklicami (... *ni manj primerno ... izločijo ...*). Ne zna se opredeliti, če naj bi se deček igral z dekliškimi igračami ali ne (... *deček naj ne bi počel tega, kar počnejo punčke ... ne zdi nekako naravno za dečka ... tudi ni nič narobe.*).

Dekliške aktivnosti so po njenem mnenju igranje z barbikami, druženje s prijateljicami ter ličenje (... *rade v razredu ... skupaj z ostalimi puncami ... lišpajo, igrajo z barbikami ... tipično za punce ...*). Neprimerno se ji zdi, da bi se deklice udeleževale aktivnosti, ki so bolj »nasilne« (... *neprimerno, da bi se igrale bolj nasilne igre ... ne pričakuješ od deklic.*).

Na vprašanje, če so se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne neenakosti, intervjuvanka odgovarja, da ne (...*ne.*).

Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev

Učitelj ne sme dopustiti, da osebna prepričanja vplivajo na njegovo strokovno ravnanje, prav tako pa ne sme učencem vsiljevati svojih osebnih prepričanj. Intervjuvanka nadalje trdi, da mora učitelj učiti učence nediskriminatornega odnosa do spola ter seksualnosti (*V nižjih razredih ima učitelj takšen vpliv nad učencem, da si za njega praktično bog ... kot učitelj moraš paziti, da ne bi kakšna delikatna osebna prepričanja preveč vplivala na otroke. Učimo jih nediskriminatornega odnosa.*). Iz izkušenj pove, da lahko učiteljeva osebna prepričanja pridejo v konflikt s strokovno prakso (... *zgodijo se kakšne dileme, pri katerih ne veš, kako bi reagiru.*). Pravi, da jo vedenje dečkov večkrat zmoti, kakor pa vedenje deklic (... *fantovsko.*).

Pri izbiri aktivnosti se intervjuvanka ne ozira na spol učencev, saj vsem ponudi iste aktivnosti (... *ponudim isto, vsi delajo isto ...*).

Intervjuvanka se zaveda stereotipov in njihovega vpliva na strokovno ravnanje (... *stereotipi, ki so zasidrani v tebi ... ja, zelo.*). Trudi se, da ne dela razlik med spoloma (... *trudim se, da ne*

delam razlik ... poslušam vse, ne izpostavljam, zapostavljam ...). Deklice spodbuja k sodelovanju, kadar so plašne (*... spodbujam deklice k sodelovanju, tudi če nimajo dvignjene roke ...*). Kadar pride do konflikta med dečkom in deklico, ne krivi avtomatsko dečka, saj se zaveda, da je za nastal prepir lahko kriva tudi deklica (*... med prepirom fant-punca ni vedno deček kriv ...*). Priznava, da je pri svojem strokovnem ravnanju že razlikovala učence glede na njihov spol (*... se je zgodilo ...*). Želi zagotoviti enakopravnost med spoloma. Kot primer navaja kaznovanje. Pravi, da se njen odnos pri kaznovanju ne razlikuje glede na spol učenca, saj za vse učence veljajo ista pravila ter iste sankcije (*... ista pravila, iste sankcije.*).

Učiteljica tekom učnih vsebin ne omenja istospolne usmerjenosti, saj se boji možnih posledic. Meni, da je ta tema zahteva določeno mero previdnosti (*... ne govorim pa o istospolno usmerjenih ... delikatna tema ...*). Razmišlja, da bi temo istospolne usmerjenosti obravnavala v primeru, če bi v razredu bil otrok z istospolno usmerjenima staršema (*... razen, če bi v razredu bil otrok, ki bi mel istospolno usmerjena starša ...*). Pri poučevanju poklicev podarja poklice v obeh spolih, saj mnogi učbeniki navajajo le poklice v moškem spolu (*... odvisno od učbenika ... povem pa tudi to, da so punce lahko astronautke, avtomehaničarke.*).

Razmišlja tudi o možnih rešitvah in spremembah na področju spolne problematike. Meni, da bi se le ta morala obravnavati na ravni šole (*... stvar cele šole ...*). Učitelji bi potrebovali jasne usmeritve (*... jasne usmeritve kako pa kaj ...*). Zmedena je, ker ni prepričana, kakšno strokovno ravnanje se pri tej problematiki pričakuje od nje (*... še sami ne vemo kaj smemo in kaj ne ...*). Boji se starševskih odzivov na obravnavo tovrstne »tabu teme« v razredu. Meni, da starši tega ne odobravajo (*... do komplikacij s starši ... tabu teme ... nočejo, da se šola v to meša.*).

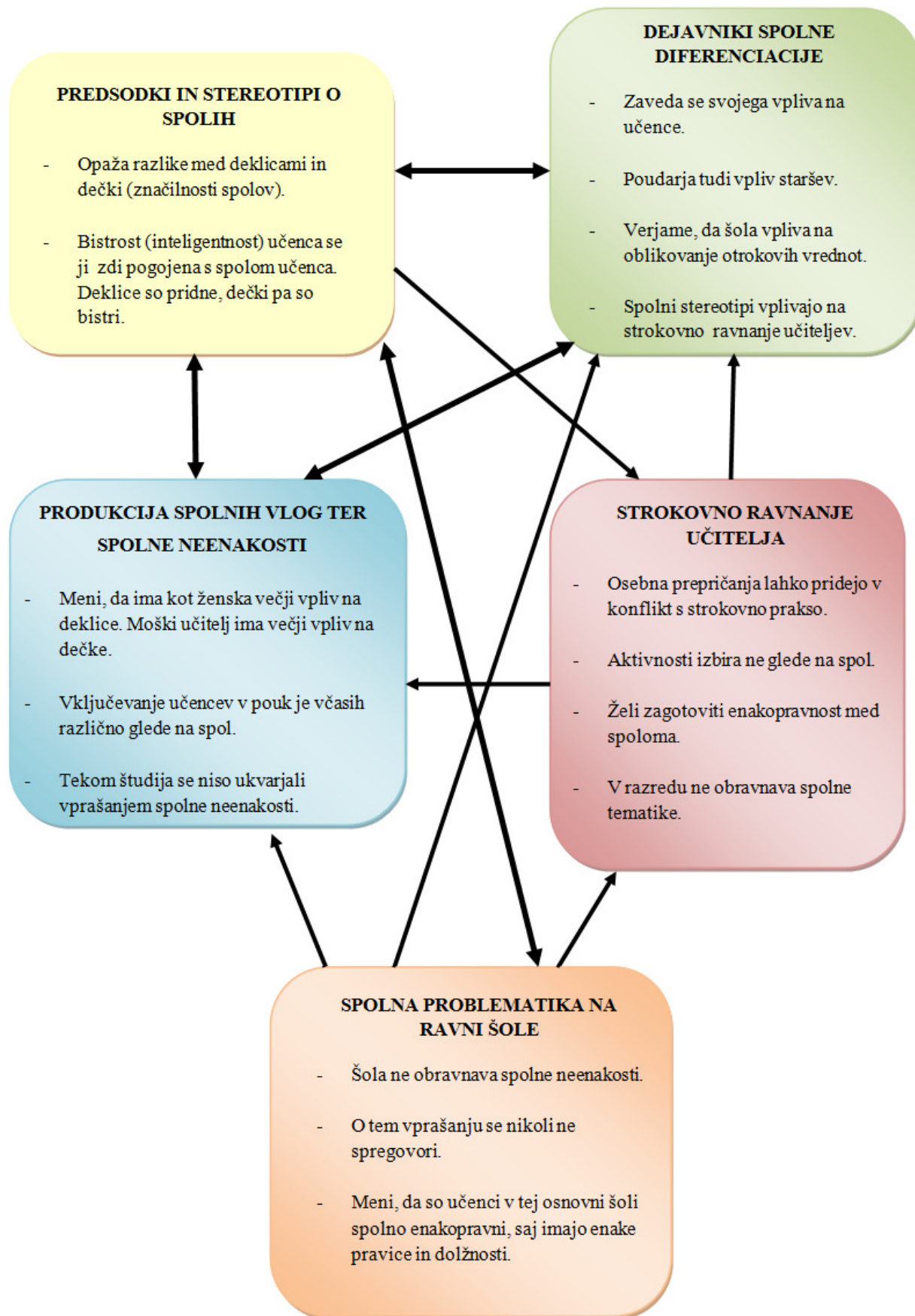
Intervjuvanka verjame, da se lahko otrok izraža na spolno netipičen način. V takšnem primeru bi po njenem mnenju bil otrok izpostavljen, zato bi ga bilo potrebno zaščititi (*... prav, ampak otrok bi bil s tem izpostavljen ... varnost ...*). Če bi recimo deček prišel v šolo oblečen v roza krilo, bi se o tem pogovorila s starši ter svetovalno delavko (*... bi se pogovorila s starši ... svetovalno delavko.*).

Ali se šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti?

Intervjuvanka trdi, da šola, na kateri je zaposlena, ne obravnava spolne neenakosti (*Ne bi rekla, da jo obravnavamo ...*). Pravi, da na sestanku še niso spregovorili o temi spolne problematike (*... ne ...*). Kljub temu je prepričana, da so učenci spolno enakopravni, saj imajo

iste pravice in dolžnosti (... za vse veljajo ista pravila ... vsak učenec ima iste pravice in dolžnosti.).

Slika 1: Shematičen prikaz ugotovitev iz intervjuja 1

5.2. ANALIZA DRUGEGA INTERVJUJA

Kontekst intervjuja

Intervjuvanec je učitelj tretjega razreda osnovne šole. Njegova delovna doba je šestindvajset let.

Predsodki in stereotipi o spolih

Intervjuvanec opazuje razlike med deklicami in dečki. Opaža tudi odnos med deklicami in dečki. Pravi, da dečki radi ponagajajo deklicam, značilnost deklic pa je, da v konfliktni situaciji iščejo pomoč učitelja (... *si mal ponagajajo ... fantje začnejo, punce pa naredijo dramo in kličejo mene.*). Iz tega sledi, da dečki obtožujejo deklice, ker se le te pritožujejo učitelju. Dečki menijo, da so deklice tečne in ukazovalne (*Obtožbe ... da so punce tožibabe, da so tečne, da ukazujejo.*). Intervjuvanec opazuje, da je deček izločen iz skupine dečkov, če zatoži enega izmed njih (... *fant zatoži fanta ... izločijo ... tekmujejo med sabo, recimo kdo si kej upa in kdo ne ... šibki člen.*).

Opaža, da so deklice bolj nežne in potrebujejo pozornost (*Punce me včasih pridejo objet ... rabijo pozornost, nežnost...*), dečki pa želijo biti »frajerji«, zato ga redko pridejo objeti (*fanti redko ... dečki hočejo bit frajerji ...*). Intervjuvanec meni, da je razlog temu ta, da se od dečkov ne pričakuje nežnost. Za dečke je po njegovem mnenju značilna tekmovalnost (... *tekmovalne situacije ...*).

Značilnosti deklic so po njegovem mnenju nesamostojnost, nežnost, pridnost (marljivost) ter prilagodljivost (*Nesamostojne, občutljive, nežne, pridne, prilagodljive.*), značilnosti dečkov pa tekmovalnost, samostojnost, radovednost ter agresivnost (... *tekmovalni, samostojni, radovedni, agresivni do neke mere.*).

Intervjuvanec se ne strinja s stereotipom, da so dečki bistrejši od deklic, deklice pa bolj delovne od dečkov. Takšno razmišljanje se mu zdi seksistično (... *seksistično je to rečt.*). Prepričan je, da bistrost (inteligentnost) učenca ni pogojena z njegovim spolom (... *inteligenca odvisna od vsakega otroka posebej ...*). Dodaja, da so dečki manj omejeni s pričakovanji okolice, zato razmišljajo na drugačen način kot dekleta (*razmišljajo na drugačne načine ... ker so manj omejeni ... s pričakovanji okolice, da morejo bit pridni in prilagodljivi.*).

Dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula

Intervjuvanec meni, da ima vpliv na učenčevo doživljanje drugačnosti. Zaveda se svojega vpliva na učence. Pravi, da vpliva predvsem na oblikovanje vrednot, mnenj in stališč (*Normalno ... vedenje učencev, vrednote, oblikovanje mnenj in stališč.*). Meni, da ima večji vpliv na dečke, saj ti bolj posnemajo njegova ravnanja kot pa deklice (*... fantje bolj posnemajo, ker sem moški.*).

Verjame, da šola vpliva na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm (*... univerzalno sprejete na ravni šole.*). Poudarja, da je proces oblikovanja otrokovih vrednot ter norm odvisen od učitelja (*... učitelji tisti, ki preživimo največ časa z učenci ...*), zato bi šola morala v večji meri nadzorovati učitelje pri njihovem strokovnem ravnanju (*... malo nadzora ne bi škodlo.*). Meni, da na učence ne vplivata le učni načrt, temveč tudi dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum (*... preko načrtovanih vsebin ... posredujejo vrednote ... še večji vpliv pa majo ... čisto spontane situacije.*).

Intervjuvanec se zaveda spolne problematike. Kot najnevarnejši vidik spolne problematike izpostavlja stereotipe, ki vplivajo na strokovno ravnanje učiteljev (*... stereotipi vplivajo na naše ravnanje ...*). Prepričan je, da se učitelji ne poglobljajo v temo spolne neenakosti (*... večina učiteljev se ne pogloblja v to temo ...*). Kot nevaren vidik spolne problematike izpostavlja prikrite stiske učencev (*... ne vemo s kakšnimi stiskami se učenec sooča ...*).

Produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti

Intervjuvanec trdi, da ima kot moški večji vpliv na dečke. Dečki posnemajo njegovo ravnanje (*... fantje bolj posnemajo, ker sem moški.*). Na podlagi svojih izkušenj pove, da lahko učiteljeva osebna prepričanja pridejo v konflikt s strokovno prakso (*... najdem v precepu ... morem poskrbet, da stvar izpeljem strokovno.*).

Vključevanje učencev v pouk je včasih odvisno tudi od spola. Dečki so po njegovem mnenju bolj samostojni in rešujejo probleme na drugačne načine kot deklice. Težje jih je motivirati (*Fantje so bolj samostojni umetniki, ... fantje rešujejo probleme mal bolj »out of the box«, ... težje jih je motivirat.*). Deklice so po njegovem mnenju bolj prilagodljive ter marljive, probleme pa rešujejo na podan način, ker si želijo pohvale (*... punce pa upoštevajo moja navodila ... rešujejo probleme na znan način, ki jim ga podaš... so ponosne na to, da so*

pridne, da jih pohvališ ...). Meni, da se sposobnosti učencev ne razlikujejo glede na spol (*Ne bi reku, da gre za razlike po sposobnostih.*).

Deklice po njegovem mnenju izbirajo tipično ženske aktivnosti (*... bolj dekliške igre ... pretvarjajo se, da so učiteljice, zdravnice, manekenke, igrajo se s punčkami, rišejo deklice in obleke, berejo knjige, se igrajo z dojenčki ... ustvarjajo zgodbe, ki jih vidijo vsak dan ... posnemajo stvari ...*), dečki pa tipično moške (*fanti kipijo od energije ... radi majo šport ... podijo drug za drugim ... izzivajo drug drugega ... lego kockami ... igrajo avtomehanike*). Trdi, da so lastnosti deklic in dečkov posledica bioloških značilnosti obeh spolov ter vzgoje (*Evolucija z biologijo, pa v veliki meri socializacija.*). Meni, da so vedenjske razlike med deklicami in dečki posledica vzgoje (*... na različen način jih vzgajamo in zato razvijajo različne veščine in ostalo.*).

Kot deške aktivnosti našteva predvsem športne igre, kot so nogomet, košarka, rokomet, karate in ostale borilne veščine (*Šport ... nogomet, košarka, rokomet, karate oziroma ostale borile veščine ...*). Dekliške igre se mu zdijo netipične za dečke, vendar pravi, da dečki smejo izbirati tudi takšne aktivnosti (*... hecno je, če se fant igra, da je maneken ... ampak, če si želi, zakaj ne ... to je njegova svobodna izbira ... nič.*).

Kot dekliške aktivnosti našteva igranje vlog, risanje, branje ter lepoticenje (*... igra, v kateri posnemajo odrasle, se pravi igra vlog ... risanje, branje knjig, popolne preobrazbe z oblačili, frizerski saloni*). Zdi se mu popolnoma primerno, da si deklica izbere aktivnost, ki je tipično deška. Kljub temu opaža, da se večina deklic ne zanima za deške igre (*... čisto primerne so, samo večine deklet ne zanima.*).

Na vprašanje, če so se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne neenakosti, intervjuvanec odgovarja, da ne (*Ne.*).

Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev

Pravi, da razredni učitelj svojih osebnih prepričanj ne sme vsiljevati učencem. Učitelj mora učiti učence nediskriminatornega odnosa do spola ter seksualnosti (*Seveda ... ne smeš dopustit.*). Na podlagi svojih izkušenj pove, da lahko učiteljeva osebna prepričanja pridejo v konflikt s strokovno prakso (*... najdem v precepu ... morem poskrbet, da stvar izpeljem strokovno.*).

Pri izbiri aktivnosti se intervjuvanec ne ozira na spol učencev, saj vsem ponudi iste aktivnosti (... igre iste ...). Ko nastopi čas igralne ure, si lahko otroci po želji izberejo katerokoli ponujeno aktivnost (... če pa imajo igralno uro, si lahko po želji izberejo igro.). Dečkom dopusti, da se igrajo dekliške igre, če si to želijo (... ampak, če si želi, zakaj ne ... to je njegova svobodna izbira.).

Zaveda se stereotipov in njihovega vpliva na strokovno ravnanje (*Stereotipi so trdovratni ... jih mammo nekako v krvi ...*). Trudi se, da ne dela razlik med spoloma (... osebna drža vpliva tud na strokovno ravnanje, ampak se trudim ostat strokoven ...). Pri tem se ravna po načelu pravičnosti (... sledim svoji vrednoti pravičnosti.). Tudi pri kaznovanju se njegov odnos ne razlikuje glede na spol učenca (... kaznovanje je vedno stvar mene in posameznega učenca, ne glede na spol ...).

Intervjuvanec se tekom učnih vsebin dotakne tudi teme spola ter seksualnosti (... te teme dotaknemo, ker je del učnega načrta ...). Pri obravnavi družine vedno omeni istospolno usmerjene partnerje (*povem ... družine z dvema mamicama in dvema očkoma ... ne poimenujem pa jih lezbijke in geji ...*), vendar se izogiba podrobni obravnavi tematike, ker se boji možnih posledic (... izogibamo tabu temam, ker s tem lahko povzročimo neodobranje staršev ...). Pri poučevanju poklicev podarja poklice v obeh spolih, saj mnogi učbeniki navajajo le poklice v moškem spolu (... večina je zapisana v moškem ... ne, ampak ne kompliciram ... učimo o pilotih in pilotkah ... učbenik nima kakšnega večjega vpliva.).

Razmišlja tudi o možnih rešitvah in spremembah na področju spolne problematike. Meni, da bi spolno problematiko morali obravnavati že tekom študija (... izobraževanju učiteljev ...). Obravnavati bi se morala tudi na ravni šole (... naloga šole ...). Predlaga dodatna izobraževanja ter seminarje za učitelje, katere bi šola organizirala (... dodatna izobraževanja, za seminarje ...). Prepričan je, da bi učencem koristile delavnice na to temo (... delavnice za učence vseh razredov ...).

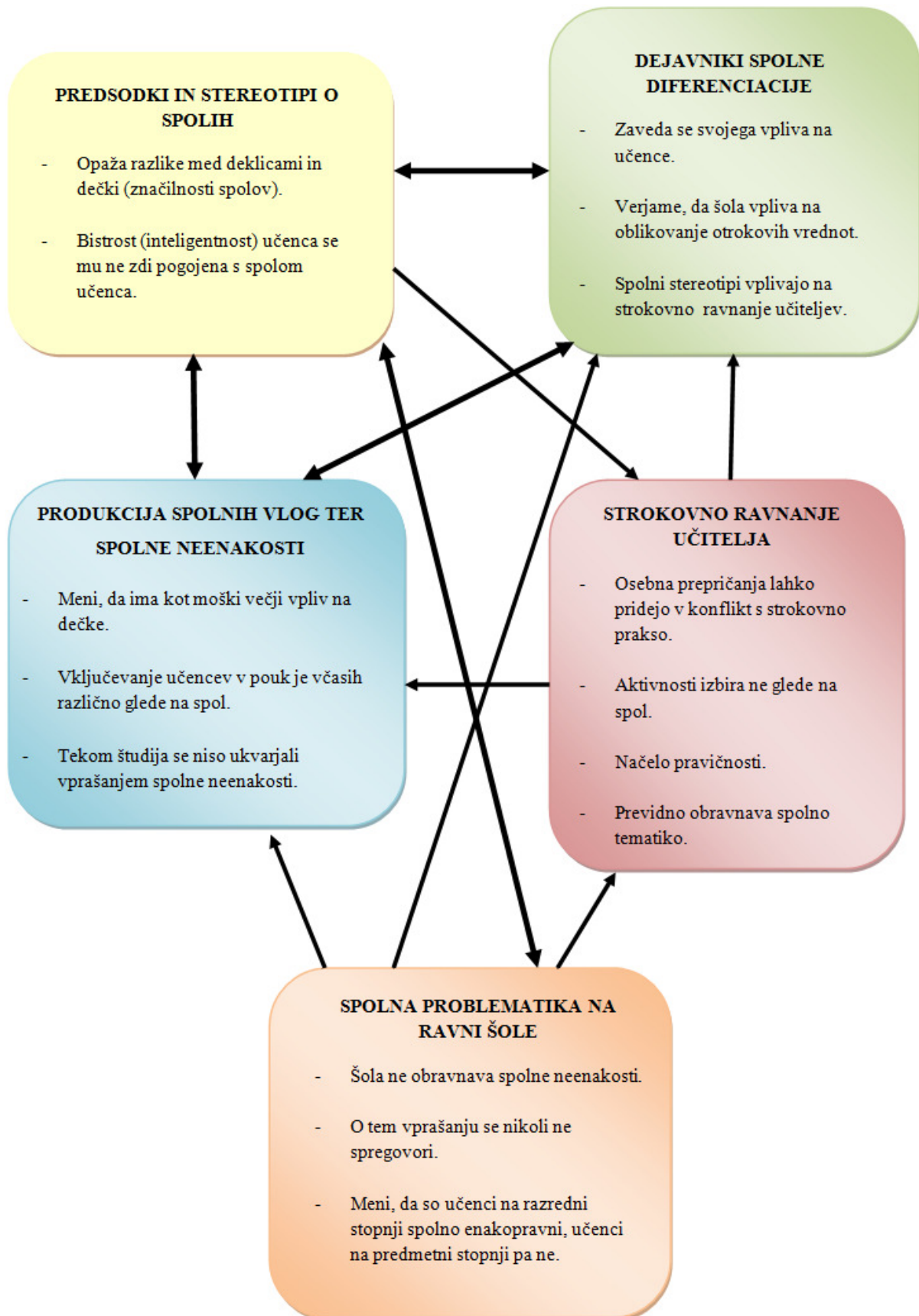
Intervjuvanec verjame, da se lahko otrok izraža na spolno netipičen način (... razumel bi starše ... ne bi me motu ...). V takšnem primeru bi po njegovem mnenju bil otrok izpostavljen (... zanj začela vojna v razredu ... trdim, da bi ga izločil iz skupine, ga poniževal, se norčeval iz njega ...). Če bi recimo deček prišel v šolo oblečen v roza krilo, bi se o tem pogovoril s starši in skupaj z njimi naredil načrt, ki bi bil dečku v prid (... poklicu starše ... skupi naredil načrt, ki bi bil za dečka najboljši.).

Ali se šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti?

Učitelj trdi, da šola, na kateri je zaposlen, ne obravnava spolne neenakosti (... *ne, ne obravnavamo je ...*). Pravi, da na sestanku še niso spregovorili o temi spolne problematike (... *v šestindvajsetih letih še nisem doživel, da bi kjerkoli o tem direktno govorili.*). Verjame, da učenci v prvi triadi spolno enakopravni, učenci na predmetni stopnji pa niso (... *v prvi triadi velja za vse učence isto, na predmetni stopnji se pa že delijo ...recimo pri športni ... na podlagi tega niso.*).

Slika 2: Shematičen prikaz ugotovitev iz intervjuja 2

6. INTERPRETACIJA REZULTATOV

Intervjuja sta bila opravljena z razrednima učiteljema, ki sta zaposlena v prvi triadi iste osnovne šole. Intervjuvanka poučuje 1. razred, intervjuvanec pa 3. razred osnovne šole. V ponazoritev obeh intervjujev sta bili narisani dve shemi, ki ponazarjata ključne kategorije, pridobljene iz odgovorov. Pri obeh intervjujih so kategorije slednje: predsodki in stereotipi o spolih; dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula; produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti; strokovno ravnanje učiteljev in spolna problematika na ravni šole. Rezultati so interpretirani v sklopu navedenih kategorij, na katere se vežejo tudi moja raziskovalna vprašanja. Potrebno je poudariti, da so rezultati, pridobljeni na osnovi opravljene raziskave, veljavni izključno v kontekstu diplomske naloge. Rezultatov ne moremo posplošiti, saj je vzorec vendarle premajhen.

6.1. Predsodki in stereotipi o spolih

Intervjuvanca opažata razlike med deklicami in dečki. Intervjuvanka izpostavlja, da se značilnosti učencev razlikujejo glede na spol, predvsem kar se tiče igrač in poslušnosti. Tako intervjuvanka kot intervjuvanec opažata odnos med deklicami in dečki, v katerem pogosto pride do konflikta. Oba poudarjata, da dečki radi nagajajo. Intervjuvanec poudarja, da deklice večkrat iščejo pomoč učitelja. Opaža tudi, da je deček izločen iz skupine dečkov, če zatoži enega izmed svojih vrstnikov. Z opažanji intervjuvancev lahko povežemo razlago avtorice Beal (1994), ki poudarja, da s terminom »gender« oziroma družbeni spol opisujemo socialno determinirane karakteristike. Mednje spada tudi socialno vedenje, ki se razlikuje glede na spol. Običajno imamo v mislih predvsem ženski ali moški spol. Lorber (1994) razlaga, da so spolne norme vpletene tudi v šolskem prostoru. Vsiljene so skozi neformalne sankcije za spolno-neprimerno vedenje s strani vrstnikov in kot formalno kazen ali grožnjo s strani avtoritete. Vedenje ne sme preveč odstopati od standardov, ki so socialno konstruirani za žensko in moško vlogo. Vendramin (2006) opozarja, da so razlike med učenkami in učenci vidne, vendar moramo biti previdni pri bioloških argumentih, ki se znajdejo v interpretacijah. Dodaja, da se moramo fokusirati na pedagoško osebje in njegovo prepričanje o razlikah med deklicami in dečki.

Intervjuvanca menita, da so deklice nežne in potrebujejo fizični stik z odraslo osebo, dečki pa ne. Pravita, da se od dečkov ne pričakuje nežnost, zato je ne potrebujejo toliko kot deklice. Po mnenju obeh intervjuvancev so dečki bolj tekmovalni od deklic. Z mnenjem intervjuvancev se

sklada razlaga avtorice Beal (1994), ki opisuje, da sta podobi nežnega dekleta in tekmovalnega dečka nerealistični, vendar še vedno obstaja generalno prepričanje, kakšna sta tipični deček in tipična deklica. Ta pričakovanja postanejo norme. Vzajemne domneve o spolih kmalu postanejo stereotipi, ki vplivajo na mišljenje ljudi. Spolni stereotipi imajo dve poglavitni funkciji: usmerjajo naše vedenje glede na našo spolno vlogo ter pomagajo oblikovati otrokov razvoj, v katerem se otrok nauči veščin, katere bo potreboval v odraslosti.

Intervjuvanka verjame, da je uspeh deklic posledica njihove delavnosti in vloženega truda. V nasprotju z njo se intervjuvanec ne strinja s stereotipom, da so dečki bistrejši od deklic, deklice pa bolj delovne od dečkov. Takšno razmišljanje se mu zdi seksistično. Prepričan je, da bistrost učenca ni pogojena z njegovim spolom. Dodaja, da so dečki manj omejeni s pričakovanji okolice, zato razmišljajo na drugačen način kot dekleta. Kot je razvidno iz intervjuja, se lahko uspešnost učenca opredeljuje z njegovim spolom. Walkerdine (1989) meni, da se pogosto govori o naravnih sposobnostih dečkov in deklic. Zdravorazumsko naj bi bile deklice boljše v družboslovju, dečki pa v naravoslovju; deklice naj bi bile pridne, dečki pa pametni; deklice naj bi zmeraj sledile navodilom, dečki pa naj bi predmet resnično razumeli; deklice naj bi bile boljše v ponavljajočih se veščinah, dečki pa naj bi bili uspešnejši pri abstraktnem razmišljanju, reševanju problemov ter konceptualizaciji. Tudi avtorica Beal (1994) trdi, da učitelji povezujejo maskuline karakteristike z inteligenco. Četudi dobivajo dekleta višje ocene, imajo učitelji do dečkov višja pričakovanja. Uspeh deklic je spregledan in dojet kot posledica trdega, zavestnega dela. Nedisziplinirano delo dečkov kaže na potencialno briljanco, medtem ko se uspeh učenk jemlje kot posledico vloženega truda. Bahovec (1996) podobno navaja, da so dečki smatrani kot aktivni, deklice pa kot pasivne. Dečki naj bi resnično razumeli snov, medtem ko naj bi deklice obvladale snov, ker se jo naučijo na pamet. Takšne interpretacije privedejo do zaključkov, da so deklice manj bistre od dečkov. Kot je razvidno iz intervjuja, je intervjuvanka prepričana ravno o tem, medtem ko intervjuvanec zanika povezavo med uspehom in spolom učenca.

Intervjuvanka opisuje deklice kot nežne, priliznjene, motivirane in poslušne. Na drugem mestu dodaja tudi, da so deklice zelo prilagodljive, marljive in urejene. Po mnenju intervjuvanca deklice opisujejo značilnosti, kot so nesamostojnost, nežnost, pridnost (marljivost) ter prilagodljivost. Njuni mnenji se najbolj skladata v treh značilnostih, to so nežnost, prilagodljivost in marljivost. Intervjuvanka dodaja, da si deklice želijo vzpostaviti prijateljski stik z učiteljem. Tovrstne stereotipe opisuje tudi Beal (1994), ki navaja, da večina učiteljev meni, da so učenke bolj uspešne, prijaznejše, imajo večjo koncentracijo pri delu in se

lepše obnašajo v razredu. Podoba pridnega, sodelujočega, upoštevalnega, fokusiranega in nemotečega učenca se sklada s podobo pridnega dekleta. Težava, ki se razvije iz takšnega pojmovanja, je stereotip, da učenke dobivajo boljše ocene od učencev, ker naj bi bile marljive ter sodelujoče, in ne nujno inteligentne.

Intervjuvanka opisuje dečke kot zaščitniške, pogumne, agresivne, živahne in glasne. Po mnenju intervjuvanca dečke opisujejo značilnosti tekmovalnost, samostojnost, radovednost ter agresivnost. Njuni mnenji sta skladni v značilnosti tekmovalnosti. Intervjuvanka pravi, da so dečki svoje glavi in imajo pogosteje vedenjske težave. Pravi tudi, da dečki ne želijo vzpostaviti prijateljskega stika z učiteljem v tolikšni meri kot deklice. Kot značilnosti dečkov, izpostavljene s strani učiteljev, Beal (1994) podobno kot intervjuvanca navaja: prekinjajo diskusijo; zahtevajo pozornost učitelja; kriče odgovarjajo na zastavljena vprašanja; motijo učni proces; pogosto se znajdejo v konfliktih z vrstniki; ne upoštevajo navodil.

Vpogled v prvo raziskovalno vprašanje, *kateri spolni predsodki in stereotipi se odražajo na ravni prikritega kurikula*, nam pokaže, da intervjuvanca zaznavata razlike med deklicami in dečki. Njune zaznave se vežejo na spolne norme in pričakovanja, vpletena v šolski prostor. Prepričanja intervjuvancev o razlikah med deklicami in dečki se vežejo na pričakovano socialno vedenje, ki se razlikuje glede na spol. Ugotovljena sta bila stereotipa, da so deklice nežne, dečki pa tekmovalni. Stereotipen pogled o uspehu učencev, vezanem na spol, se med intervjuvancema razlikuje. Intervjuvanka meni, da je uspeh deklic posledica njihove delavnosti, uspeh dečkov pa posledica njihove bistrosti, medtem ko intervjuvanec uspeha ne povezuje z učenčevim spolom. Ugotovljeni so bili najopaznejši stereotipi o deklicah, ki so naslednji: deklice so nežne, prilagodljive in marljive. Najopaznejša stereotipa o dečkih opisujeta dečke kot tekmovalne in moteče.

6.2. Dejavniki spolne diferenciacije, ki se odražajo na ravni prikritega kurikula

Intervjuvanca se zavedata svojega vpliva na učenčevo doživljanje drugačnosti in na sploh vpliva na učence. O vplivu govorita tudi avtorja DePalma in Atkinson (2008), ki trdita, da osnovne šole niso spolno nevtralna javna institucija. Spolna identiteta je globoko zasidrana v odnosih med učenci in učitelji, tako v njihovih vsakdanjih izmenjavah ter interakcijah kot tudi v bolj mračnem kontekstu nadlegovanja in zlorab. S tem lahko povežemo tudi mnenje Beal (1994), ki meni, da imajo tako kot starši tudi šole velik vpliv na učenčevo dojemanje spolne vloge. V šolskem vsakdanjiku se pojavljajo neformalne distinkcije med dečki in deklicami. Ena od funkcij šole je pripraviti otroke na prilagoditev širši družbi. Edukacijski cilj je naučiti

otroke vedenj, ki so primerna za dečke in deklice. To implicitno poučevanje imenujemo prikriti kurikulum.

Oba intervjuvanca poudarjata, da vplivata predvsem na oblikovanje vrednot. Intervjuvanka omeni tudi svoj vpliv na vedenje in na odnose med učenci, intervjuvanec pa meni, da vpliva tudi na oblikovanje vrednot, mnenj in stališč učencev. Oba verjameta, da šola vpliva na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm. Poudarjata, da je proces oblikovanja otrokovih vrednot ter norm odvisen od učitelja, intervjuvanka pa opozarja, da je ta proces lahko spontan. Oba intervjuvanca sta prepričana, da na učence ne vpliva le učni načrt, temveč tudi dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum. Na tem mestu lahko poudarimo pojem prikrita kurikula, ki nam po mnenju avtorice Vendramin (2006) odpira vrata v raziskovanje spolne razlike v edukaciji. Prikriti kurikulum je kompleksna struktura šolskega življenja oziroma šolske prakse, ki poteka na neviden način. Deluje s pomočjo interakcije in normativnih okvirjev, na katere vpliva družba. Preko prikrita kurikula se učenci učijo o družbenih ter kulturnih pričakovanjih ter s tem razvijajo značilnosti, s pomočjo katerih bodo v odraslem življenju lahko delovali na družbeno sprejemljiv način. Tudi Beal (1994) izpostavlja obe obliki kurikula: prikrita in uradna. Pravi, da od šole pričakujemo, da nauči učence primerne družbenega vedenja. Zavedati se moramo, da le to vsebuje tudi spolno specifično vedenje, ki je pričakovano za dečke in deklice.

Intervjuvanca se zavedata spolne problematike. Intervjuvanka kot najnevarnejši vidik spolne problematike vidi otroke iz »drugačnih« družin, ki so izpostavljeni in jim je potrebno zagotoviti varnost. Dodaja, da še niso imeli primera, kjer bi otrok bil »drugačen« v spolnem ali seksualnem smislu. Avtorja DePalma in Atkinson (2008) opozarjata, da se moramo osredotočiti na omejitvi pri dveh področjih inkluzije: na področju izražanja spola ter področju izražanja seksualne orientacije. Spolna enakost po njunem mnenju zadeva pravice učencev, katerih starši so istospolno usmerjeni, biseksualni ali transseksualni; učencev, ki so LGBT (kratica pomeni lezbijke, geji, biseksualci, transseksualci) in učencev, ki se ne prilagajajo spolnim normam. Vsi naštetih učenci so lahko žrtve homofobnega nasilja. Poudariti je potrebno, da spolna enakost zadeva vse ljudi, tudi heteroseksualno usmerjene in tiste, ki se podrejajo tradicionalno spolnim normam. To področje inkluzije ostaja zanemarjeno, s tem pa omogoča vzpostavitev osnove za marginalizacijo.

V nasprotju z intervjuvanko intervjuvanec kot najnevarnejši vidik spolne problematike poudarja stereotipe, ki vplivajo na strokovno ravnanje učiteljev. Prepričan je, da se učitelji ne

poglobljajo v temo spolne neenakosti. Kot nevaren vidik spolne problematike izpostavlja prikriti stiske učencev. Skladno z mnenjem intervjuvanca Vendramin (2006) opozarja, da moramo prikriti kurikulum obravnavati kot pojem, ki omogoča problematizacijo nevidnih »subtilnih mehanizmov oblasti«. Vprašanje spolne enakosti mora biti osrednje in vidno. Leach (1990, v Vendramin, 2006) pravi, da v sferi vzgoje in izobraževanja premalo osvetljujemo problematiko spola. Spol spregledujemo kot pomembno načelo v izobraževanju.

Ugotovljeni so bili slednji *dejavniki, ki prispevajo k spolni diferenciaciji znotraj prikritega kurikula*:

- učiteljev vpliv na učenčevo doživljanje spola;
- vpliv šole na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm, ki se realizira preko prikritega kurikula;
- učiteljevo zavedanje spolne problematike;
- učiteljevo strokovno ravnanje;
- stereotipi, ki vplivajo na strokovno ravnanje učiteljev.

6.3. Produkcija spolnih vlog ter spolne neenakosti

Intervjuvanka trdi, da ima kot ženska večji vpliv na deklice, moški učitelj pa ima večji vpliv na dečke. Deklice posnemajo njeno ravnanje, zato jim je v vzor. Z njenim mnenjem se sklada tudi mnenje intervjuvanca, ki je prepričan, da ima kot moški večji vpliv na dečke. Opaža tudi, da dečki posnemajo njegovo ravnanje. Avtorica Beal (1994) trdi, da se otroci naučijo postati deklice in dečki. Pravi, da biologija sama po sebi ne zmore pojasniti vedenjskih razlik med spoloma. Pomembno se je zavedati družbenega vpliva na izgradnjo spolnih vlog, predvsem vpliva socializacije. V procesu izgradnje spolne vloge se otroci naučijo vedenja, ki je pričakovano za ženske ali moške znotraj določene družbe. Avtorica (prav tam) nadalje razlaga, da spolna identiteta otroku omogoča močno motivacijo za identificiranje s pomembnimi osebami in za učenje prek opazovanja. Družbeni spol je močno orodje, ki otrokom omogoča osmisliti njihov socialni svet. Spol postane načelo organiziranja, ki otrokom pomaga razumeti in interpretirati vedenje ljudi. Podobno omenja Lorber (1994), ki razlaga, da se otroci preko kognitivnega razvoja naučijo primerne vedenja za svoj specifičen spol, torej spolno vlogo. Ker je šola mesto sekundarne socializacije, ima pomemben vpliv na izgradnjo spolnih vlog.

Oba intervjuvanca se strinjata, da je vključevanje učencev v pouk včasih odvisno tudi od spola. Intervjuvanka pravi, da so dekleta bolj kooperativna, dečki pa so bolj samosvoji. Intervjuvanec opisuje dečke kot bolj samostojne od deklic, saj rešujejo probleme na drugačne načine kot deklice. Težje jih je motivirati. Deklice so po njegovem mnenju bolj prilagodljive ter marljive, probleme pa rešujejo na podan način, ker si želijo pohvale. Skladno z mnenji in opažanji intervjuvancev Beal (1994) meni, da učitelji različno obravnavajo učence, vendar hkrati opozarja, da tudi učenci vplivajo na učitelje, saj so se tekom svojega razvoja naučili ravnanj, ki so v skladu z njihovo spolno vlogo. V šoli se proces izgradnje spolnih vlog nadaljuje, s tem pa se spolne vloge utrjujejo. Tudi Vendramin (2006) razlaga, da se v organizaciji šolskega življenja ravnanje učiteljev razlikuje glede na spol učenca. Beal (1994) utemeljuje, da učitelji namenijo več pozornosti dečkom, saj ti v primerjavi z deklicami iste starosti niso tako tihi in šolsko uspešni. Vedenje, ki ga učitelj pričakuje od dečkov, je: biti tiho, pozoren, orientiran na odraslega. V kontrastu s takšnim vedenjem, pa je vedenje, ki se pričakuje med vrstniki: biti glasen, neodvisen in orientiran na vrstnike. Dečki se iz tega razloga težje prilagodijo zahtevam razreda.

Intervjuvanca trdita, da deklice izbirajo tipično ženske aktivnosti, dečki pa tipično moške. Štular (1998) trdi, da je družbeni vpliv najpomembnejši dejavnik konstrukcije spolne identitete. Avtorica (prav tam) razlaga, da spolno identiteto, podobno kot spolne vloge, običajno razlagamo kot nekaj »naravnega«, v resnici pa je družbeno pogojena. Ponotranjene spolne vloge pomenijo tudi nanje vezan družbeni status. Biološka determiniranost spolne identitete je bila ovržena na podlagi medkulturnih raziskav. Te raziskave niso pokazale le tega, da popolne razlike v značilnostih moških in žensk ne obstajajo, temveč tudi to, da se mnoge značilnosti, ki jih pripisujemo ženskam in moškim, razlikujejo tako med moškimi kot tudi ženskami v različnih družbah. Intervjuvanca pravita, da so lastnosti deklic in dečkov posledica bioloških značilnosti obeh spolov ter vzgoje. Intervjuvanec dodaja, da so vedenjske razlike med deklicami in dečki posledica vzgoje. Z njunim mnenjem se sklada tudi mnenje avtorice Beal (1994), trdi, da biologija sama po sebi ne zmore pojasniti vedenjskih razlik med spoloma, saj se spolnih vlog naučimo v zgodnjem otroštvu. Pomembno se je zavedati tudi družbenega vpliva na izgradnjo spolnih vlog. Dejstvo je, da tako biologija kot tudi socializacija vplivata na otrokov razvoj v žensko ali moškega.

Intervjuvanka meni, da so deške aktivnosti bolj športnega tipa, recimo plezanje po igralih, pa tudi igranje z avtomobilčki. Mnenje intervjuvanca se sklada z njenim, saj tudi sam kot deške aktivnosti našteva športne igre, kot so nogomet, košarka, rokomet, karate in ostale borilne

veščine. Intervjuvanka opozarja, da je deček lahko izločen iz skupine preostalih dečkov, če se igra z dekliškimi igračami ter deklicami. Ne zna se opredeliti, če naj bi se deček igral z dekliškimi igračami ali ne. Intervjuvancu se dekliške igre zdijo netipične za dečke, vendar pravi, da dečki smejo izbirati tudi takšne aktivnosti. Dekliške aktivnosti so po intervjuvankinem mnenju igranje z barbikami, druženje s prijateljicami ter ličenje. Intervjuvanec podobno našteva dekliške aktivnosti, kot so igranje vlog, risanje, branje ter lepotičenje. Intervjuvanki se zdi neprimerno, da bi se deklice udeleževale aktivnosti, ki so bolj »nasilne« narave. V nasprotju z intervjuvankinim videnjem pa se intervjuvancu zdi popolnoma primerno, da si deklica izbere aktivnost, ki je tipično deška. Kljub temu opaza, da se večina deklic ne zanima za deške igre. Vendramin (2006) razlaga, da se v organizaciji šolskega življenja ravnanje učiteljev razlikuje glede na spol učenca. Določena vrsta vedenja je označena kot neprimerna za dečke ali deklice; učitelj lahko pričakuje, da deklic ali dečkov ne zanima določen tip aktivnosti; lahko tudi pričakuje, da deklice ne bodo uporabljale določenega šolskega materiala in bodo potrebovale vrstniško pomoč pri določenih nalogah; lahko se jim zdi, da dečki ne bodo zadolženi za bolj »gospodinjske naloge« v tolikšni meri kot učenke.

Na vprašanje, če so se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne neenakosti, oba intervjuvanca zanikata. Beal (1994) skladno s tem opozarja na edukacijo učiteljev, ki običajno ne omogoča obravnave problematike stereotipnih spolnih vlog. Šola se mora soočiti s problematiko seksizma, učitelji, ki poskušajo presegati spolne stereotipe, pa se morajo v tej bitki običajno znajti sami. Avtorica trdi, da ne gre pričakovati od posameznega učitelja premostitve težav brez ustrezne podpore celotne šole.

Ugotovljeno je bilo, da se ***produkcija spolnih vlog in spolnih neenakosti v vsakodnevni praksi odraža*** na več načinov:

- vpliv učiteljevega spola na dečke in deklice;
- vključevanje učencev v pouk glede na spol;
- prepričanja učiteljev o tipično dekliških in deških aktivnostih;
- prepričanja učiteljev o primernosti vedenja glede na spol;
- neobravnavanje spolne problematike v študijskem obdobju pedagoškega osebja;
- neobravnavanje spolne problematike na ravni šole.

6.4. Predsodki in stereotipi, ki se odražajo v delovanju učiteljev

Intervjuvanca opozarjata, da učitelj ne sme dopustiti, da bi njegova osebna prepričanja vplivala na njegovo strokovno ravnanje, prav tako pa ne sme učencem vsiljevati svojih osebnih prepričanj. Trdita, da mora učitelj učiti učence nediskriminatornega odnosa do spola ter seksualnosti. Oba intervjuvanca lahko iz izkušenj povesta, da lahko učiteljeva osebna prepričanja pridejo v konflikt s strokovno prakso. Intervjuvanka kot primer navaja, jo vedenje dečkov večkrat zmoti, kakor pa vedenje deklic. Intervjuvanec se svojega primera ne spomni, vendar priznava, da se je že znašel v precepu med osebnimi prepričanji ter svojo strokovnostjo. DePalma in Atkinson (2008) skladno s prepričanji intervjuvancev pišeta o tem, da je funkcija šole ta, da učence uči prepoznati, razumeti ter spoštovati podobnosti ter razlike med ljudmi. Šola bi morala učiti učence dvomiti v stereotipe ter predsodke ter učiti nenasilje. Uporabljali naj bi materiale, ki kažejo pozitivne podobe rase, spola, posebnih potreb in spolne usmerjenosti.

Pri izbiri aktivnosti se intervjuvanca ne ozirata na spol učencev, saj vsem ponudita iste aktivnosti. Intervjuvanec dodaja, da si lahko otroci v času igralne urice po želji izberejo katerokoli ponujeno aktivnost. Dečkom dopušča, da se igrajo dekliške igre, če si to želijo. Beal (1994) na tem področju izpostavlja primer učenk, ki so bile udeležene v moških aktivnosti, učenci pa v ženskih aktivnostih. Učenke, ki so se igrale s kockami in tovornjaki, so postale bolj usmerjene na vrstnike in bolj asertivne, učenci, ki pa so brali knjige in se igrali »dekliško igro vlog«, so porabili več časa za interakcijo z učiteljem. Tak izid po avtoričinem jasno nakazuje na povezavo med lastnostmi otrok in aktivnostmi, ki jih počnejo večino časa. Učitelji lahko po njenem mnenju spremenijo te vzorce z nadzorovano izbranimi aktivnostmi, otrokom lahko ponudijo različne aktivnosti. Prosta igra in nestrukturirane aktivnosti namreč učence spodbudijo k znanemu stereotipnem vedenju.

Intervjuvanca se zavedata stereotipov in njihovega vpliva na strokovno ravnanje. Oba si prizadevata, da ne bi vzpostavljala razlik med spoloma. Intervjuvanka si to prizadeva na način, da spodbuja deklice k sodelovanju, kadar so plašne. Kadar pride do konflikta med dečkom in deklico, ne krivi avtomatsko dečka, saj se zaveda, da je za nastal prepir lahko kriva tudi deklica. Intervjuvanec se želi izogniti razlikovanju med spoloma z upoštevanjem svojega načela pravičnosti. Vendramin (2006) opozarja na nevarnost androcentričnega poučevanja, ki pomeni, da družbeni svet vidimo in vrednotimo iz moškega stališča ter ga jemljemo kot univerzalno izkustvo. Kiesler, Sproull in Eccles (1985, v Beal, 1994) priporočajo analizo

dinamike v razredu, ter eksperimentiranje z novimi pedagoškimi metodami in učnimi načrti, ki ne temeljijo na dečkih. Učitelji bi morali učencem omogočiti enakopravnost ter enakopravni dostop do materiala.

Intervjuvanka priznava, da je pri svojem strokovnem ravnanju že razlikovala učence glede na njihov spol. Poudarja, da želi zagotoviti enakopravnost med spoloma. Kot primer navaja kaznovanje, pri katerem kazen ni odvisna od spola učenca, saj za vse učence veljajo ista pravila ter iste sankcije. Ko sem intervjuvanca povprašala o kaznovanju, je rekel, da je kaznovanje vedno stvar njega in posameznega učenca, ne glede na spol.

Učiteljica tekom učnih vsebin ne omenja istospolne usmerjenosti, saj se boji možnih posledic. Meni, da je ta tema zahteva določeno mero previdnosti, predvsem zaradi možnega nestrinjanja staršev. Razmišlja, da bi temo istospolne usmerjenosti obravnavala v primeru, če bi v razredu bil otrok z istospolno usmerjenima staršema. V nasprotju z njo se intervjuvanec se učnih vsebin dotakne tudi teme spola ter seksualnosti. Pri obravnavi družine vedno omeni istospolno usmerjene partnerje, vendar se tudi sam izogiba podrobni obravnavi tematike, ker se boji možnih posledic, predvsem neodobranja staršev. DePalma in Atkinson (2008) pravita, da so šole tiho omejujejo spol in spolne identitete. Spol je konstruiran kot naraven, medtem ko so »drugačne« seksualnosti in spolne izkušnje utišane ter prezrte. Implicitna konceptualna povezava med spolno identiteto in spolno usmerjenostjo vodi učitelje k izogibanju obravnave spolne problematike, čeprav obstoji dejstvo, da imajo mnogi učenci v njihovi oskrbi povezavo z ne-heteroseksualnimi odnosi, mnogi pa se v življenju identificirajo kot lezbijske, geji, biseksualci ali transseksualci.

Pri poučevanju poklicev oba intervjuvanca poudarjata poklice v obeh spolih, saj mnogi učbeniki navajajo le poklice v moškem spolu. Takšna praksa intervjuvancev se sklada z mnenjem avtorjev, ki pravijo, da učitelji pogosto na nezaveden način pokažejo, da je nekaj spolno specifično, se pravi »dekliško« ali »deško«. Če kot model za različne igre izbiramo otroke obeh spolov in če pri vsaki aktivnosti omenimo oba družbena spola, recimo »policist« in »policistka«, bodo otroci večkrat posegli po igrači ali aktivnosti, ki je značilna za nasprotni spol (Serbin, Connor in Iler, 1979, v Beal, 1994). V odgovor na spolno problematiko se morajo učitelji truditi poiskati nove načine dela z učenci, pri katerih se ne favorizira dečkov na račun deklic. Prvi korak je uporaba knjig in šolskega materiala, ki so jim otroci izpostavljeni v šoli. Ti materiali namreč učencem posredujejo sporočila o družbenem spolu (Beal, 1994).

Tako intervjuvanka kot intervjuvanec razmišljata o možnih rešitvah in spremembah na področju spolne problematike. Strinjata se, da bi se le ta morala obravnavati na ravni šole. Intervjuvanka pravi, da bi učitelji potrebovali jasne usmeritve. Priznava, da je v določenih situacijah zmedena, saj ni prepričana, kakšno strokovno ravnanje se pri tej problematiki pričakuje od nje. Intervjuvanec poudarja, da bi spolno problematiko morali obravnavati že tekom študija. Na ravni šole predlaga dodatna izobraževanja ter seminarje za učitelje ter delavnice za učence. Vendramin (2006) trdi, da so splošne zahteve po enakosti spolov same po sebi brez potrebnega učinka. Šole bi po njenem mnenju potrebovale bolj konkretna in standardizirana priporočila. Marsh (1996) priporoča, da v polju edukacije naredimo analizo na dveh ravneh. Na prvi ravni moramo narediti analizo seksizma in stereotipiziranja v šolah in kurikularnih materialih, na drugi ravni pa moramo narediti analizo spolne razlike v družbi. Beal (1994) meni, da se morajo učitelji v odgovor na spolno problematiko truditi poiskati nove načine dela z učenci, pri katerih se ne favorizira dečkov na račun deklic. Prvi korak je uporaba knjig in šolskega materiala, ki so jim otroci izpostavljeni v šoli. Ti materiali namreč učencem posredujejo sporočila o družbenem spolu.

Intervjuvanca verjameta, da se lahko otrok izraža na spolno netipičen način. Oba pa poudarjata morebitno otrokovo izpostavljenost, pri čemer bi bilo učenca treba zaščititi. Vprašala sem ju, kaj bi storila, če bi deček prišel v šolo oblečen v roza krilo. Intervjuvanka pravi, da bi se o tem pogovorila s starši ter svetovalno delavko, intervjuvanec pa bi se o tem pogovoril s starši in skupaj z njimi naredil načrt, ki bi bil dečku v korist. Beal (1994) pravi, da manjše deviacije od pričakovanega spolno specifičnega vedenja niso zaskrbljujoče, saj je pri majhnih otrocih takšno vedenje pogost pojav. Deček, ki s strani odraslih ni odvrnjen pri dekliških aktivnostih, je bolj fleksibilen v vedenju kakor večina ostalih dečkov. Pozorni pa moramo biti pri primerih, ko se otrok udeležuje le aktivnosti, ki so značilne za nasprotni spol, prav tako pa je vedenje otroka družbeno gledano ustrežnejše za nasprotni spol. Kot primera navaja deklico, ki nikoli ne želi obleči krila in dečka, ki si želi, da bi njegov penis čez noč izginil in bi se zjutraj zbudil kot dekle. Avtorica (prav tam) pravi, da nas na tej točki lahko upravičeno zaskrbi za otrokovo spolno identiteto. Lahko gre namreč za motnjo spolne identitete, ki zahteva strokovno obravnavo.

Ugotovljeno je bilo, da se strokovna delavca ***zaznavata lastne spolne predsodke in stereotipe***. Zaznave učiteljev o lastnih spolnih predsodkih in stereotipih vplivajo na njihovo strokovno ravnanje. Raziskava je razkrila slednja prepričanja intervjuvancev:

- učitelj ne sme dopustiti, da bi njegova osebna prepričanja vplivala na njegovo strokovno ravnanje, prav tako pa ne sme učencem vsiljevati svojih osebnih prepričanj;
- v precepu med osebnimi prepričanji in svojo strokovnostjo mora učitelj izbrati strokovno ravnanje;
- učencem morajo biti ponujene iste aktivnosti, ki so spolno nespecifične;
- učitelj ne sme vzpostavljati razlik med spoloma, ampak mora zagotoviti enakopravnost med spoloma;
- kot možne rešitve in spremembe na področju spolne problematike naštevata: obravnavo spolne problematike na ravni šole; jasna priporočila in usmeritve za strokovno ravnanje učiteljev; obravnavo spolne problematike tekom študija; dodatna izobraževanja ter seminarje za učitelje ter delavnice za učence.

Glede na zaznane spolne predsodke in stereotipe se intervjuvanca ravnata na slednje načine:

- v večji meri se izogibata obravnave spolne problematike tekom šolskih ur, saj se bojita možnih posledic;
- pri različnih aktivnostih in temah omenjata oba družbena spola in ne izključno moškega;
- dopuščata spolno netipičen način učenčevega izražanja.

6.5. Ali se šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti?

Oba intervjuvanca trdita, da šola, na kateri sta zaposlena, ne obravnava spolne neenakosti. Pravita, da na sestanku še niso spregovorili o temi spolne problematike. Intervjuvanka je prepričana, da so učenci spolno enakopravni, saj imajo iste pravice in dolžnosti. V nasprotju z njo intervjuvanec verjame, da so učenci v prvi triadi spolno enakopravni, učenci na predmetni stopnji pa niso. Bahovec in Golobič (2004) na tej točki opozarjata, da so največja past, v katero se zapletemo pri obravnavi spolnega razlikovanja med učenkami in učenci, slednja prepričanja strokovnih delavcev:

- da ne razlikujejo med deklicami in dečki;
- da so deklice in dečki deležni enake obravnave;
- tema se jim v primerjavi z drugimi tematikami ne zdi tako pomembna;
- da v našem izobraževalnem sistemu neenakost med spoloma sploh ne obstaja.

Leach (1990, v Vendramin, 2006) pravi, da v sferi vzgoje in izobraževanja premalo osvetljujemo problematiko spola. Spol spregledujemo kot pomembno načelo v izobraževanju.

Na zadnje raziskovalno vprašanje, če se *šola ukvarja z vprašanjem produkcije spolnih vlog in spolne neenakosti*, ne moremo odgovoriti pritrdilno, saj je namreč bilo ugotovljeno, da dotična šola ne obravnava spolne neenakosti. Na podlagi podatkov lahko sklenemo, da učenci v tej osnovni šoli niso spolno enakopravni.

SKLEP

Družba obravnava spol na črno-bel način. Če nisi moški, potem si po nareku zdrave pameti ženska in če nisi ženska, potem si očitno moški. Zdi se nam zdravorazumsko, da je oseba, ki se rodi z ženskimi spolnimi organi, ženska, oseba, ki se rodi z moškimi spolnimi organi, pa je moški. Izhajajoč iz tega pogleda se zdi, da biološki spol determinira naš družbeni spol. Odklone obravnavamo kot motnje. Moti nas, če ne moremo prepoznati biološkega spola določenega posameznika in zdi se nam nenaravno, da/če se oseba določenega biološkega spola vede in oblači na način, ki je prepoznan, samoumeven in »naraven« za nasprotni spol. Počutimo se zavedene in izigrane, če posameznika dojamemo kot pripadnika določenega spola, nato pa izvemo, da ima biološko različne spolne organe, kot smo predvidevali. V takšnem primeru običajno sklenemo, da je takšna oseba bodisi duševno bolna bodisi išče pozornost, mogoči so celo drugi sklepi. Razlaga, da se posameznik psihološko čuti kot pripadnik drugega spola, za nas ne pride v poštev. Scott, Dex in Plagnol (2012) opisujejo spolno identiteto kot posameznikovo subjektivno izkušnjo lastnega spola. Spolno identiteto producira in definira družba, v kateri prevladuje binarni sistem konstrukcije spola. Družba ustvarja ideale in predstave ženskosti in moškosti in jih reproducira prek mehanizma socializacije spolnih vlog.

Že od rojstva otroke obravnavamo različno glede na njihov spol, to se kaže v načinu, kako jih oblačimo, kako se do njih vedemo, kakšne igrače jim kupujemo in katere veščine jih učimo. Otroci so podvrženi vplivom družinske vzgoje, širše gledano vplivom kulture in družbe, v kateri se nahajajo. Znano dejstvo je, da na oblikovanje »družbenega jaza« pomembno vpliva primarna socializacija. Kot pravi ameriški filozof in sociolog George Herbert Mead (1997), se občutek sebstva pri otroku izoblikuje v interakciji s »pomembnimi Drugimi«, otrok namreč posnema svoje najbližje in dojema pričakovanja le teh, prek teh procesov pa oblikuje tudi svojo identiteto. DePalma in Atkinson (2008) pravita, da je spolna diferenciacija družbeno konstruiran pojav, ki se kot proces najbolj intenzivno odvija v fazi socializacije. Družba narekuje posamezniku kdo mora biti, zapoveduje primerno in družbeno zaželeno vedenje glede na njegov biološki spol in s pomočjo tudi preostalih mehanizmov vzdržuje spolno neenakost. Spolna enakost zadeva pravice otrok, ki lahko oblikujejo LGBT identiteto. Vsem otrokom pa je treba zagotoviti ustrezne pogoje za zdrav razvoj spolne identitete.

Otroci sedaj že pri šestih letih postanejo podvrženi ideološkemu oblikovanju, ki ga izvaja šola. Francoski filozof Louis Althusser (1980) razlaga, da je osrednja vloga šole v moderni

družbi ta, da reproducira in ohranja obstoječe družbene razmere in odnose. Šola kot ideološki aparat legitimira ideologijo družbe, v kateri se nahaja, na ta način pa se reproducira tudi družbena neenakost. V diplomski nalogi sem raziskovala, kakšen pogled imajo na spolne vloge in spolno neenakost učitelji. Raziskala sem, katere predsodke in stereotipe imajo in ugotovila, da le ti vplivajo na njihovo vzgojno-izobraževalno delo. Šola kot vzgojno-izobraževalna institucija vpliva na oblikovanje spolne identitete učencev. Na podlagi ponotranjenih družbenih ter individualnih stereotipov se znotraj šole oblikujejo reprezentacije spolnih razlik (Beal, 1994). Le to se dogaja na ravni prikritega kurikula, kjer se producira in ohranja spolna diferenciacija (Archer in Lloyd, 2002). Prav nevarnost spolnih stereotipov znotraj prikritega kurikula kaže perečo problematiko, s katero se večina šol še ne ukvarja prav zares. Šole bi se morale aktivno ukvarjati z vprašanjem spolnih vlog ter spolne enakosti, saj igrajo veliko vlogo pri oblikovanju spolne identitete učencev, prav tako pa so odgovorne za spolno enakopravno obravnavo učencev.

Če se kritično zazrem v svoj raziskovalni del, se mi najnujnejše zdi izpostaviti premajhen vzorec, ki ne omogoča statističnega posploševanja. Menim, da pilotska raziskava v moji nalogi omogoča nadaljnjo razširitev raziskovanja ter poglobitev v problematiko, kar pa sem si zadala za doseg naslednjega cilja – magistrskega dela. Menim, da bi raziskovanje zahtevalo bolj poglobljen pristop, ki bi obsegal več deležnikov. Poleg mnenja in stališč učiteljev bi želela dobiti vpogled tudi v mnenja ter stališča učencev, staršev ter ostalih strokovnih delavcev na šoli. Če se vrnem na raziskavo, izvedeno v diplomskem delu, moram poudariti, da sem vendarle prišla do zaključkov, ki niso zanemarljivi, saj nas namreč opozarjajo na verjetno ne-obravnavo spolne problematike na eni izmed slovenskih osnovnih šol.

Spolno problematiko vidim kot pomembno socialno-pedagoško polje, saj se namreč socialna pedagogika kot veda ukvarja z družbenimi neenakostmi in marginaliziranimi skupinami ter išče poti in rešitve k enakopravnosti posameznikov in skupin. Ker je osnovna šola eno izmed mest delovanja socialnih pedagogov, se mi zdi naš prispevek k obravnavi spolne problematike nujen in potreben. S svojim širokim znanjem in veščinami lahko prispevamo na mnogih področjih, predvsem pa nas vidim v vlogi pobudnikov k obravnavi tega kompleksnega področja. Zaskrbljujoče se mi ne zdi le dejstvo, da določene slovenske šole ne ukrepajo na področju spolne diferenciacije in spolne neenakosti, ampak tudi to, da sploh ne razmišljajo o problemu – morebiti ga še niso ozavestile. Velja poudariti, da krivde ne moremo zvaliti le na rigidni šolski sistem in počasno uvajanje šolskih sprememb, saj se moramo najprej zazreti vase. Kot pedagogi moramo prevzeti odgovornost za svoja ravnanja ter obstoječe razmere in

ne prelagati krivde na ostale dejavnike, za katere se nam zdi, da škodijo. Škodimo namreč mi – s svojim neznanjem, brezbržnostjo, zanikanjem – in to je na nas.

LITERATURA IN VIRI

Althusser, L. (2007). Reprodukcijska produkcija razmerij in revolucije. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 35(229/230), 217-227.

Antić, M. G. (2006). Spol in spolna razlika. V A. Barle Lakota idr. (ur.), *Sociologija. Učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. Letniku gimnazijskega izobraževanja* (str. 29-32). Ljubljana: DZS.

Apple, M. W. (1992). *Šola, učitelj in oblast*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Archer, J. in Llyod, B. (2002). *Sex and gender*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bahovec, E. D. (1996). Raziskava »Učene ženske«. *Delta: revija za ženske študije in feministično teorijo*, 2(1/2), 107-116.

Bahovec, E. D. in Bregar-Golobič, K. (2004). *Šola in vrtec skozi ogledalo*. Ljubljana: DZS.

Beal, C. R. (1994). *Boys and girls: the development of gender roles*. New York: McGraw-Hill.

Beauvoir, S. de. (2000). *Drugi spol*. Ljubljana: Delta.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. (2011). Krek, J. in Metljak, M. (ur.). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 25.7.2014, s http://www.belaknjiga2011.si/bela_knjiga_2011.pdf.

Cankar, F., Silvar, B. in Milekšič, V. (2004). Vloga in pomen spolnih stereotipov v samopodobi učencev in učenk. *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, 36(1/4), 315-326.

DePalma, R. in Atkinson, E. (2008). *Invisible boundaries: addressing sexualities equality in children's worlds*. Stoke on Trent; Sterling: Trentham Books.

Kodelja, Z. (2003). Pravičnost v izobraževanju in šolska (ne)diferenciacija otrok po spolu. *Šolsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, 14(5/6), 73-84.

Kuhar, R. (2001). *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: ŠKUC.

Kuhar, R. in Sobočan, M. A. (2009). Geji in lezbijke v družinah in gejevske in lezbične družine: kaj ima šola s tem? V V. Tašner idr. (ur.), *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*, (165-178). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. New Haven; London: Yale University Press.

Marsh, C.J. (1996). Feministična pedagogika. *Delta: revija za ženske študije in feministično teorijo*, 2(3/4), 143-153.

Mead, G.H. (1997). *Um, stvarstvo, družba*. Ljubljana: Krtina.

Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

O'Hagan, M. in Smith, M. (1993). *Special Issues in Child Care*. London: Bailliere Tindall.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks (Calif.); London; New Delhi: Sage.

Počkar, M. (2006). Socializacija. V A. Barle Lakota idr. (ur.), *Sociologija. Učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. Letniku gimnazijskega izobraževanja* (str. 29-32). Ljubljana: DZS.

Razdevšek-Pučko, C. in Peček-Čuk, M. (ur.). (2003). *Uspešnost in pravičnost v šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Scott, J.L., Dex, S. in Plagnol, A.C. (2012). *Gendered lives: gender inequalities in production and reproduction*. Cheltenham; Northampton: Edward Elgar.

Shapiro, L. (1990). Guns and dolls. *Newsweek*, 115(12), 54-65.

Šribar, R. in Vendramin, V. (2009). Neformalne norme in konstrukcije spolov v šoli in medijih. V V. Tašner idr. (ur.), *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*, (117-128). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Štular, S. (1998). Družbena konstrukcija spolne identitete. *Teorija in praksa: družboslovna revija*, 35(3), 441-454.

Tašner, V. in Mencin Čeplak, M. (2011). Razlike v šolskih dosežkih deklic in dečkov ter protislovja regulacije spolov. *Šolsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, 22(3/4), 171-195, 208-209.

Uhan, S. (2011). Misliti metodo: kvalitativna metodologija med teorijo in izkušnjo. *Družboslovne razprave*, 27(67), 7-21, 113.

Vendramin, V. (2006). »Resnica« o deklicah?: o raziskovanju razlik med spoloma v šoli. *Šolsko polje*, 17(3/4), 85-98.

Walkerdine, V. (1989). *Counting girls out*. London: Virago Press.

PRILOGE

Priloga 1: Seznam okvirnih vprašanj za intervju

- Ali mislite, da spol učitelja vpliva na poučevanje?
- Ali menite, da se lahko učenci naučijo odklonilnega odnosa do spola ter seksualnosti?
- Ali bi rekli, da izvajanje vzgoje in izobraževanja po učnem načrtu bolj vpliva na otroke, kakor pa spontano dogajanje znotraj razreda?
- Ali se kdaj znajdete na mestu, ko so Vaša osebna prepričanja v nasprotju s strokovno prakso?
- Kako se dečki in deklice obnašajo drug do drugega?
- Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri učencih?
- Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma po sposobnostih?
- Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri izbiri aktivnosti oziroma igre?
- Ali menite, da obstajajo v otrokovem razvoju razlike med deklicami in dečki?
- Katere lastnosti bi pripisali izključno deklicam?
- Katere lastnosti bi pripisali izključno dečkom?
- Iz kje menite, da izvirajo te lastnosti?
- Ali kdaj ponudite deklicam in dečkom različne aktivnosti, igre?
- Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj deške?
- Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj dekliške?
- Menite, da stereotipi vplivajo na strokovno ravnanje učitelja?
- Ali se Vaš odnos do učenk in učencev razlikuje v situaciji kaznovanja?
- Ali se pri poučevanju kdaj dotaknete teme seksualnosti in spolne identitete?
- Ali na ravni šole obravnavate spolno neenakost?
- Ali ste v kolektivu kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?
- Bi lahko rekli, da so učenci na Vaši osnovni šoli spolno enakopravni?
- Kateri vidik spolne problematike se Vam osebno zdi najnevarnejši?
- Ali ste se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti – ste kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?

Priloga 2: Dobesedni prepis intervjuja 1

1. Ali menite, da kot učiteljica vplivate na učence?

Da, učiteljica ima zelo velik vpliv na učence. Se mi pa zdi, da imam malo manjši vpliv na tiste učence, pri katerih imajo starši večjo kontrolo. Če dam primer vrednot, recimo ... če starši recimo odobravajo nasilje in ga celo spodbujajo, sem jaz skoraj nemočna. Če šolske vrednote niso v skladu z vrednotami staršev, nastane problem. Otrok bo navsezadnje upošteval starše.

2. Na kaj menite, da najmočneje vplivate?

Kot sem rekla ... predvsem na oblikovanje vrednot. Tudi na odnose med učenci. Zelo se trudim, da bi se vsi med sabo dobro razumeli in se spoštovali. Seveda vplivam tudi na vedenje, saj določene stvari dopuščam, druge pa ne.

3. Ali menite, da lahko učenci ne nek način »posvojijo« Vaše nazore o različnih skupinah ljudi?

Seveda. Zato je prva triada zelo pomembna odskočna deska. Če otroci prisvojijo pomembne vrednote in nazore že na razredni stopnji, se bo to odražalo tudi na predmetni stopnji. Če ti naloga spodleti, pa so peti razredi popolnoma neobvladljivi.

4. Ali mislite, da se to zgodi zaradi tega, ker ste Vi ženska in imate zato večji vpliv na deklice? Ali bi bilo isto, tudi če bi učitelj bil moški?

Iz izkušenj mislim, da učitelj nima takšnega vpliva na deklice kot učiteljica. Upoštevati moramo, da gre za prvo triado. Takrat se deklice bolj identificirajo z učiteljico, dečki pa z učiteljem. Prek tega se tudi učijo, a ne.

5. Ali opazate, da učenci posnemajo Vaša ravnanja? Katera?

Ja, in to predvsem deklice. Deklice so tiste, ki me največkrat posnemajo. Zgoditi se recimo to, da velikrat namesto mene povejo, kako more bit, a ne. Ker vejo, kaj bom jaz rekla. Če kakšen učenec potrebuje pomoč, mu deklice velikokrat priskočijo na pomoč, ker vidijo mene, kako razlagam tistim, ki ne znajo. Definitivno sem jim vzor.

6. Ali menite, da se lahko učenci naučijo negativnega, diskriminatornega odnosa, ki se tiče spola ter seksualnosti?

V nižjih razredih ima učitelj takšen vpliv nad učencem, da si za njega praktično bog. Kar rečeš je sveto. No, se najdejo kakšne izjeme, ampak govorim za večino. Kot učitelj moraš paziti, da ne bi kakšna delikatna osebna prepričanja preveč vplivala na otroke. Učimo jih nediskriminatornega odnosa.

7. Ali menite, da nam to pušča možnost za spremembe?

S prvim razredom se mora začeti. Poleg dogajanja med urami si je fajn vzeti čas za kakšne delavnice. Delavnice so zelo fajn zadeva. Opazila sem, da imajo otroci zelo radi delavnice. Ampak odvisno, a ne ... tisti učenci, ki so pripravljeni delati, bojo od delavnic neki odnesli. V nekaterih razredih, kjer številčno prevladajo fantje, je pa zelo težko. Imaš fante, ki se jim stvari dajo dopovedati, spet drugim pa bolj težko. Določenim fantom se da dopovedati, če jim enkrat, dvakrat rečeš. Imaš pa fante, pri katerih moreš porabit dve uri, tri ure, pet ur. In kdaj sploh nima efekta.

8. Kako pa delavnice vplivajo na dekleta?

Deklice so bolj odprte in zelo pozitivno sprejmejo delavnice. Opažam, da se marsikej naučijo iz socialnih iger. Dečki pa niti ne, so samosvoji.

9. Kako po Vašem mnenju šola vpliva na oblikovanje vrednot in norm?

Šola se zelo trudi. Ampak to je zelo odvisno od učitelja. Mi smo skoncentrirani na to, da otroke učimo pravih vrednot, pa tudi starši pričakujejo, da bo učitelj podučil otroka o vrednotah. Se pa to zgodi čisto spontano, a ne. Pri vsaki uri se to dogaja, ko se otrok sploh ne zaveda.

10. Ali bi rekli, da izvajanje vzgoje in izobraževanja po učnem načrtu bolj vpliva na otroke, kakor pa dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum?

Oboje, jaz mislim, da gre eno z drugim. Ne bi nič bolj izpostavlja. Kot sem že prej rekla, to se dogaja tudi spontano. To gre eno z drugim.

11. Ali se kdaj znajdete na mestu, ko so Vaša lastna prepričanja v nasprotju s strokovno prakso?

Ja, se zgodijo kakšne dileme, pri katerih ne veš kako bi reagiral. Kakšno vedenje te tako sprovcira, da otroka pošlješ k svetovalni delavki, ker enostavno ne moreš več ...

12. Ali je to vedenje večkrat fantovsko ali dekliško?

Fantovsko.

13. Kako se dečki in deklice obnašajo drug do drugega?

Vidi se, če kdo koga ne prenese. To je pol stalni konflikt, ki se ne konča. Tudi če maš pogovor z njima, se ne konča. Lahko pa poskrbiš, da sta med poukom vsak na svoji strani, da nista v isti skupini. Fantki in punčke, to so zelo različni a ne ... glede igrac, glede poslušnosti, ... in punčka lahko fanta sprovcira že s tem, recimo, ko mu pač reče: »Dej obuj se, obleč se, telovadit gremo!«.

14. Na kakšne načine pa dečki sprovcirajo deklice?

Dečki zelo radi nagajajo, ker točno vejo, da deklicam neki ne paše. Pol pa zbežijo stran. Ja, ja ... to zelo radi delajo. Pol pa sledi nikoli končana zgodba. Kdo je koga udaru, kdo je kaj reku.

15. Ali ste kdaj opazili, da se otroci med seboj »zafkavajo« na podlagi spola?

Ne, nisem.

16. Kaj pa na podlagi razlik med spoloma?

Mogoče kakšni komentarji, ampak redko.

17. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri učencih?

Deklice so velik bolj marljive glede domačih nalog, glede poslušnosti, glede urejenosti zvezkov recimo. Fantje ne dajejo tolik pozornosti na estetiko ... to se vidi pri likovni vzgoji.

18. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma po sposobnostih?

Ne, ne bi rekla, da so razlike med njimi. Punčke so bolj pridne, bolj marljive, bolj motivirane, ker želijo bit uspešne. Sicer v prvi triadi še ni ocen, ampak se vidi, da se zelo potrudijo za govorni nastop, na recitacijo pesmi ... bi rekla, da bolj kot dečki. Deklice so bolj urejene, imajo bolj urejene mize, so bolj marljive pri pospravljanju.

19. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri izbiri aktivnosti oziroma igre?

Pri telovadbi je vseeno. Deklice majo rade knjige. Dečki se igrajo z lego kockami, avtomobili. Ampak se najde tudi kakšen pobček, ki rad bere, sicer redko. V prvem razredu se dekllice rade igrajo z dojenčki, barbikami, se pretvarjajo, da kuhajo ... v drugem razredu pa že ne več. Rade pletejo kitke druga drugi ... pa tudi mene včasih pohvalijo, da imam lepo frizuro, me pobožajo po laseh. Pohvalijo tudi moj stil, mi dajo kompliment.. to velja predvsem za dekllice.

20. Ali si učenci želijo fizičnega stika z vami, se pridejo kdaj »pocrkljati«?

Ja, ja ... predvsem dekllice. Ampak, če daš ti dečkom možnost in jim pokažeš, a ne, da si dostopen, se pa tudi oni pridejo stisnit. Ampak zelo redko.

21. Zakaj pa mislite, da se dekllice rade »stisnejo«, dečki pa ne?

Vzgoja ima zelo velik vpliv. Od dečkov se ne pričakuje, da so razneženi, da se veliko crkljajo. Lahko se tudi zgodi, da ostali dečki začnejo zafrkavat fantka, ki išče pozornost pri meni.

22. V kakšnih primerih pride običajno do konflikta med dečki?

Na pogled bi rekla, da zaradi brezzveznih stvari. Recimo, da nekdo prej reši kakšno nalogo. Fantje so med sabo zelo tekmovalni. Zelo, fantje ... bolj kot dekllice.

23. Ali menite, da obstajajo v otrokovem razvoju razlike med deklicami in dečki? Katere?

Ja, so razlike, zaradi vzgoje. Že pri vedenju se vidi ... sicer, vrednote so iste. Predvsem je pa od družine odvisno, kolk se ukvarja z otrokom, a ne. Punčke so bolj prilagodljive, imajo širši razpon vrednot. Deklice se igrajo z dojenčki, barbikami, kuhajo in posnemajo odrasle. S tem se učijo tudi nekih vrednot. Dečki se igrajo bolj s traktorji, orožjem ... zelo slabo na njih vplivajo danes risanke, v katerih se streljajo. V zadnjih letih opažam, da se je njihovo vedenje drastično spremenilo na slabše, predvsem zaradi nasilja, ki ga gledajo. V šoli izkazujejo drugim svojo moč, se tepejo.

24. Katere lastnosti bi pripisali izključno deklicam?

Rekla bi, da so nežne, priliznjene, ... motivirane, poslušne. Ja.

24. Katere lastnosti bi pripisali izključno dečkom?

Dečko so tekmovalni, zaščitniški, pogumni, agresivni, živahni, glasni.

25. Od kod menite, da izvirajo te lastnosti?

Ne vem. Veliko je stvar vzgoje.

26. Ali menite, da so te lastnosti posledica biologije ali vzgoje (genetike ali socializacije – prirojene, privzgojene lastnosti)?

Obojega.

27. Ali kdaj ponudite deklicam in dečkom različne aktivnosti, igre?

Ne. Vedno ponudim isto, vsi delajo isto. Socialne igre ... isto pač.

28. Zanima me primer, ko učence poučujete o poklicih. Ali so poklici v učbeniku zapisani le v moškem spolu?

Odvisno od učbenika, ampak pretežno v moškem spolu. Kar se tiče teh učbenikov ... se mi zdi, da so deklice malce zapostavljene, dečki so bolj v ospredju.

29. Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj deške?

Športne aktivnosti, nogomet recimo. Pa avtomobilčki, plezanje po igralih. Zelo so aktivni.

30. Ali se Vam te aktivnosti zdijo manj primerne za deklice?

Niti ne. Se mi zdi pa neprimerno, da bi se igrale bolj nasilne igre. Da bi posnemale like iz risank, ki se tepejo, boksajo, streljajo. Niti ne pričakuješ od deklice kej takšnega. Al pa žaljivke, to tud ne pričakuješ od deklic.

31. Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj dekliške?

Deklice so tudi med odmorom rade v razredu ... važno jim je, da so skupaj z ostalimi puncami, da se lišpajo, igrajo z barbikami. To se mi zdi čisto tipično za deklice.

32. Ali se Vam te aktivnosti zdijo manj primerne za dečke?

Ne da ni manj primerno, ampak dečki na to drugače gledajo. Če bi se deček igral s punčkami. Takšnega malo izločijo. Deček naj ne bi počel tega, kar počnejo punčke, se pravi igra z dojenčki, barbikami, lišpanje, in to. Meni osebno se to ne zdi nekako naravno za dečka, po drugi strani pa s tem tudi ni nič narobe.

33. Kaj storite, če vidite, da se deček recimo igra »dekliške« igre?

Pustim ga, naj se igra. Mogoče se mi zdi malo čudno, ampak me ne moti. Težava bi nastala, če bi se ostali fantje norčevali iz njega. Takrat bi norčevanje preprečila. Za dečke je pričakovano, da se igrajo s fantovskimi stvarmi. Mogoče bi se kakšen rad igral, ampak je odvisno kako je vzgajan. Nisem še vidla dečka, ki bi se igral z dojenčki. Ampak tudi če bi se, to še nič ne pomeni ... recimo, da bi bil kasneje lahko istospolno usmerjen. Deklice se pa tudi ne igrajo s tipično fantovskimi igrami. Ampak je pa res, če deklice nimajo druge družbe, se lahko podredijo in se igrajo s fanti. Obratno pa niti ne velja.

34. Ali bi lahko trdili, da so dečki bistrejši od deklic, deklice pa bolj delovne od dečkov?

Ja. Punčke so bolj delovne, več truda vložijo. Fantje so pa, ja, bistri. Ker vložijo manj časa, pa bi isto dosegli. Razlika je kmalu vidna. So bistri fantje. Punčke so uspešne zaradi delovnih navad. Odvisno je pa tudi od tega, koliko se starši z otrokom ukvarjajo, koliko mu pomagajo.

35. Ali bi rekli, da imate predsodke in stereotipe o spolih?

Predsodkov nimam, so pa stereotipi, ki so zasidrani v tebi ... že od časa tvoje vzgoje. Tko kot si bil vzgajan, tko boš tudi najbrž delu in gledu na to.

36. Menite, da le ti vplivajo na Vaše strokovno ravnanje?

Ja, zelo.

37. Ali se jim poskušate zoperstaviti pri svojem strokovnem ravnanju?

Vsak učitelj bi rad, da fantje in dekleta hodjo drug z drugim, a ne. In da so isto obravnavani. Trudim se, da ne delam razlik. Je pa res, da pride obdobje, ko so ti punčke bolj pri srcu, ker so bolj poslušne in se jim da veliko bolj da dopovedati kaj lahko in kaj ne. Fantje so svojeglavi in več energije porabim za reševanje vedenjskih problemov. Včasih tud starše pokličem v šolo, pa ni potem nič bolš.

38. Na kakšne načine to poskušate?

Tako da poslušam vse, ne izpostavljam, ne zapostavljam ... Spodbujam deklice k sodelovanju, tudi če nimajo dvignjene roke. Včasih so plašne. Zavedam se, da med prepirom fant-punca ni vedno deček kriv, čeprav bi pomislili, da je. Lahko je tud deklica kriva. Nekateri učitelji

avtomatsko krivijo dečke. Velikokrat so v razredu grešni kozli, predvsem fantje. Učitelj, ki pa se bori proti razlikam, pa želi priti resnici do dna.

39. Ali se Vam je že kdaj zgodilo, da ste pri poučevanju drugače obravnavali učenke in učence?

Ja, se je zgodilo. To se zgodi zelo hiter, pa najprej sploh ne veš.

40. Lahko prosim navedete primer?

Punce te lahko hitro zavedejo. Kot učitelj moreš postaviti tudi meje, ker te dekleta hitro vzamejo za prijateljico. To moreš preprečiti.

41. Ali se Vaš odnos do učenk in učencev razlikuje? Vzemimo primer kaznovanja.

Ne. Za vse so ista pravila, iste sankcije.

Ali se pri poučevanju kdaj dotaknete teme seksualnosti in spolne identitete?

Ja, ko govorimo o družinah ... ne govorim pa o istospolno usmerjenih. Na razredi stopnji je to delikatna tema. Tudi ko obravnavamo družino so primeri heteroseksualnih partnerjev. Razen, če bi v razredu bil otrok, ki bi mel istospolno usmerjena starša, se bi pa povedalo.

42. Ali tudi na ravni šole obravnavate spolno neenakost?

Ne bi rekla, da jo obravnavamo.

43. Ali ste se na šoli kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti – ste kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?

Ne.

44. Ali se spomnite, kdaj nazadnje ste o tem spregovorili na kakšnem sestanku?

Ne.

45. Bi lahko rekli, da so učenci na Vaši osnovni šoli spolno enakopravni?

Ja, so. Za vse veljajo ista pravila. Vsak učenec ima iste pravice in dolžnosti.

46. Kateri vidik spolne problematike se Vam osebno zdi najnevarnejši?

Otroci, ki prihajajo iz drugačnih družin, recimo, da sta starša istospolno usmerjena, je skozi celotno šolo izpostavljen. Tuki je na ravni šole, da more tem otroku zagotoviti varnost. Cela generacija bi se morala ukvarjat s tem. Na predmetni stopnji še posebej. Lahko bi govorili o spolnih razlikah, seksualnosti, in tako dalje. Do zdaj pa še nismo mel takega primera.

47. Kje vidite možne rešitve in spremembe?

To je stvar cele šole. Imaš učitelje, ki imajo na to različne poglede ... ampak ti pogledi ne bi smeli vplivati na njihova ravnanja. Mislim, da bi rabili bolj jasne usmeritve kako pa kaj, ker včasih še sami ne vemo kaj smemo in kaj ne. Lahko pride tud do komplikacij s starši, če ti izvejo, da otroke učiš o istospolni usmerjenosti, o biseksualnosti, o transseksualcih. To so tabu teme ... in zdi se mi, da hočejo starši te teme nekako skriti in jih vzeti zase. Nočejo, da se šola v to meša. Mislim pa, da bi morali na šoli nekaj naredit.

48. Ali ste se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti – ste kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?

Ne spomnim se. Mislim, da ne.

49. Ali menite, da bi bilo prav, če bi starši svojemu sinu pustili, da v šolo pride oblečen v roza krilo? Kako bi reagirali?

Težko vprašanje. Po eni strani bi bilo prav, ampak otrok bi bil s tem izpostavljen. Mogla bi poskrbeti za njegovo varnost, ker je ta na prvem mestu. Absolutno bi se pogovorila s starši. Za pomoč pa bi prosila tut svetovalno delavko.

Priloga 3: Dobesedni prepis intervjuja 2

1. Ali menite, da kot učitelj vplivate na učence?

Normalno.

2. Na kaj menite, da najmočneje vplivate?

Na vedenje učencev, vrednote, oblikovanje mnenj in stališč.

3. Ali menite, da lahko učenci ne nek način »posvojijo« Vaše nazore o različnih skupinah ljudi?

Ja. Tako pozitivna kot tudi negativna. Če sem nepazljiv, lahko posvojijo tudi tista malce bolj negativna.

4. Menite, da imate isti vpliv tako na deklice kot tudi na dečke?

Ne bi delal velike razlike, je pa res, da me fantje bolj posnemajo, ker sem moški.

5. Lahko navedete primer?

Že kakšne geste, pa recimo komentarje posnemajo. Včasih mislim, da vidim sebe v pomanjšani različici.

6. Ali menite, da se lahko učenci naučijo diskriminatornega odnosa, ki se tiče spola ter seksualnosti?

Seveda. Ampak to ne smeš dopustit.

7. Kako po Vašem mnenju šola vpliva na oblikovanje vrednot in norm?

So stvari, ki so univerzalno sprejete na ravni šole, ampak na koncu dneva smo le učitelji tisti, ki preživimo največ časa z učenci. In mi mammo največji vpliv na razred. Sicer učitelj rabi svojo suverenost, ampak malo nadzora včasih ne bi škodlo ...

8. Ali bi rekli, da izvajanje vzgoje in izobraževanja po učnem načrtu bolj vpliva na otroke, kakor pa dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum?

Preko načrtovanih vsebin se vedno posredujejo vrednote, ampak še največji vpliv pa majo po mojem mnenju čisto spontane situacije.

9. Ali se kdaj znajdete na mestu, ko so Vaša osebna prepričanja v nasprotju s strokovno prakso?

Lagal bi, če bi reku, da ne. Se zgodi, da se znajdem v precepu, ampak morem poskrbet, da stvar izpeljem strokovno.

10. Kako se dečki in deklice obnašajo drug do drugega?

Včasih si mal ponagajajo, kakšnih težav pa ni. Če vidim, da gre stvar čez mejo, takoj ukrepam.

11. Kako si pa ponagajajo?

Veš, to so tiste začetniške simpatije. Fantje pravijo: » O fuj, punca«, punce ravno obratno. Včasih se nočejo držati za roke, ker jim je nerodno. Včasih se sprovcirajo zato, ker jim je dolgčas. Fantje začnejo, punce pa naredijo dramo in kličejo mene.

12. Ali ste kdaj opazili, da se otroci med seboj »zafkavajo« na podlagi spola?

Ne bi rekel, da na podlagi spola. Možno pa, da je kdaj spol v ozadju.

13. Kaj pa na podlagi razlik med spoloma?

Mogoče kakšni komentarji, v stilu, da so punce tožibabe, da so tečne, da ukazujejo. Punce žugajo fantom, fanti pa se uprejo. Najhuje je takrat, ko fant zatoži fanta. Fantje »tožibabo« izločijo, zato se fantje naučijo, da morajo biti tiho. Seveda pa tudi tekmujejo med sabo, recimo kdo si kej upa in kdo ne. Če si fant in če si ne upaš, boš kmalu postal šibki člen.

14. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri učencih?

Fanti so bolj samostojni umetniki, punce pa upoštevajo moja navodila in se lepo vedejo, ker vejo, da to od njih pričakujem. Fantje hočejo izpasti frajerji, hočejo bit pogumni, močni, sej veš kako gre to izkazovanje moči. Fant je ponosen na to, da je »baraba«, ponosen je, če kej ušpiči. Punce pa so ponosne na to, da so pridne, da jih pohvališ. Bolj so prilagodljive in bolj si ženejo k srcu kakšno kritiko. So bolj občutljive in rabijo več spodbude. Opažam, da fantje rešujejo probleme mal bolj »out of the box«, punce pa rešujejo probleme na znan način, ki jim ga podaš. Fantje te večkrat presenetijo s kakim komentarjem, hočejo izvedet kej čisto tretjega. Težje jih je motivirat.

15. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma po sposobnostih?

Ne bi reku, da gre za razlike po sposobnostih. To je odvisno od učenca, ne glede na spol. Nekateri so talentirani za nekaj, drugi za kej drugega.

16. Kako se po Vašem mnenju kažejo razlike med spoloma pri izbiri aktivnosti oziroma igre?

Za punce so bolj dekliške igre ... pretvarjajo se, da so učiteljice, zdravnice, manekenke, igrajo se s punčkami, rišejo deklice in obleke, berejo knjige, se igrajo z dojenčki. Punce v svoji igri ustvarjajo zgodbe, ki jih vidijo vsak dan. Na nek način posnemajo stvari, ki jih vidijo pri odraslih, prek televizije, sej veš. Fanti pa nekako kipijo od energije. Radi majo šport, radi se podijo drug za drugim, izzivajo drug drugega, ustvarjajo z lego kockami, dirjajo z avti, se igrajo avtomehanike in še bi lahko naštev.

17. Ali si učenci želijo fizičnega stika z vami, se pridejo kdaj »pocrkljati«?

Punce me včasih pridejo objet. Fanti redko.

18. Zakaj pa mislite, da se deklice rade »stisnejo«, dečki pa ne?

Kot sem reku, dečki hočejo bit frajerji. Frajer že ne bo iskal pozornosti pri men na tak način. Punce pa rabijo pozornost, nežnost.

19. V kakšnih primerih pride običajno do konflikta med dečki?

Kakšne tekmovalne situacije, kot sem že reku. Lahko gre za bedarije, ampak kdor si upa je frajer.

20. Ali menite, da obstajajo v otrokovem razvoju razlike med deklicami in dečki? Katere?

Obstajajo, zaradi sveta, ki jih obkroža. Na različen način jih vzgajamo in zato razvijajo različne veščine in ostalo.

21. Katere lastnosti bi pripisali izključno deklicam?

Dokaj nesamostojne, občutljive,... so pa tudi nežne, pridne in pa prilagodljive.

22. Katere lastnosti bi pripisali izključno dečkom?

Precej so tekmovalni, z razliko od deklic so samostojni, pa tudi radovedni in agresivni do neke mere.

23. Iz kje menite, da izvirajo te lastnosti?

Evolucija z biologijo, pa v veliki meri socializacija.

24. Ali menite, da so te lastnosti posledica biologije ali vzgoje (genetike ali socializacije – prirojene, privzgojene lastnosti)?

Kot sem reku, oboje.

25. Ali kdaj ponudite deklicam in dečkom različne aktivnosti, igre?

Kadar se gre za aktivnost celega razreda, so igre iste. Socialne igre so običajne namenjene vsem, so nekako nevtralne. Če pa imajo igralno uro, si lahko po želji izberejo igro.

26. Zanima me primer, ko učence poučujete o poklicih. Ali so poklici v učbeniku zapisani le v moškem spolu?

Mislím, da ja.

27. Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj deške?

Šport, kot na primer nogomet, košarka, rokomet, karate oziroma ostale borilne veščine.

28. Ali se Vam te aktivnosti zdijo manj primerne za deklice?

Čisto primerne so, samo večine deklet to ne zanima.

29. Katere aktivnosti so po Vašem mnenju bolj dekliške?

Kot sem že reku, igra v kateri posnemajo odrasle, se pravi igra vlog, pa risanje, branje knjig, popolne preobrazbe z oblačili, frizerski saloni in tako.

30. Ali se Vam te aktivnosti zdijo manj primerne za dečke?

Hecno je, če se fant igra, da je maneken. Ampak če si želi, zakaj ne. To je njegova svobodna izbira.

31. Kaj storite, če vidite, da se deček recimo igra »dekliške« igre?

Nič.

32. Ali bi lahko trdili, da so dečki bistrejši od deklic, deklice pa bolj delovne od dečkov?

Seksistično je to rečt. Bi reku, da so punce načeloma bolj delovne od fantov. Ne gre posploševat. Bistrejši v kakšnem smislu? Mislím, da je inteligenca odvisna od vsakega otroka

posebej, zato ne bom reku, da so bolj bistri kot punce. Je pa res, da razmišljajo na drugačne načine. Mogoče zato, ker so manj omejeni ... s pričakovanji okolice, da morejo bit pridni in prilagodljivi.

33. Ali bi rekli, da imate predsodke in stereotipe o spolih?

Stereotipi so trdovratni. Jih mam nekako v krvi.

34. Menite, da le ti vplivajo na Vaše strokovno ravnanje?

Osebna drža vpliva tud na strokovno ravnanje, ampak se trudim ostat strokoven in ne preveč oseben, kar se tega tiče.

35. Na kakšne načine to poskušate?

Sledim svoji vrednoti pravičnosti.

36. Ali se Vam je že kdaj zgodilo, da ste pri poučevanju drugače obravnavali učenke in učence?

Možno.

37. Lahko prosim navedete primer?

Težko ti rečem, ker se trenutno ne spomnim.

38. Ali se Vaš odnos do učenk in učencev razlikuje? Vzemimo primer kaznovanja.

Kaznovanje je vedno stvar mene in posameznega učenca, ne glede na spol. Vedno vzamem v poštev tudi učenčeve motive in ozadje zgodbe. Načeloma pa se držim pravila, da je za določeno dejanje vedno ista sankcija. Ne glede na spol.

39. Ali se pri poučevanju kdaj dotaknete teme seksualnosti in spolne identitete?

Tudi te teme se dotaknemo, ker je del učnega načrta. Res pa je, da se izogibamo tabu temam, ker s tem lahko povzročimo neodobravanje staršev.

40. Čemu konkretno se izogibate?

Povem, da obstajajo družine z eno mamico in enim očkom, pa tudi družine z dvema mamicama in dvema očkoma. Ne poimenujem pa jih lezbijke in geji, ker se to učijo v višjih razredih. Učenci po navadi sploh ne trznejo na dve mamici in dva očka. Je pa delikatna stvar, ker lahko starši kej komplicirajo, veš ...

41. Kaj pa, ko obravnavate poklice, ali se spomnite, v katerem spolu so zapisani ti v učbeniku?

Večina je zapisana v moškem.

42. Ali se Vam to zdi v redu?

Ne, ampak ne kompliciram. Vedno se učimo o pilotih in pilotkah, učiteljih in učiteljicah, tako da učbenik nima kakšnega večjega vpliva.

43. Ali na ravni šole obravnavate spolno neenakost?

Ne, ne obravnavamo je.

44. Ali ste se na šoli kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti – ste kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?

Ne bi reku. Jaz za to ne vem.

45. Ali se spomnite, kdaj nazadnje ste o tem spregovorili na kakšnem sestanku?

V šestindvajsetih letih še nisem doživel, da bi kjerkoli o tem direktno govorili.

46. Bi lahko rekli, da so učenci na Vaši osnovni šoli spolno enakopravni?

Zanimivo vprašanje. Tako bom reku, v prvi triadi velja za vse učence isto, na predmetni stopnji se pa že delijo ... recimo pri športni. Na podlagi tega niso.

47. Kateri vidik spolne problematike se Vam osebno zdi najnevarnejši?

To, da je problematika skrita. Večina učiteljev se ne pogloblja v to temo. Stereotipi vplivajo na naše ravnanje. Dostikrat tudi ne vemo, s kakšnimi stiskami se učenec sooča. Mogoče je istospolno usmerjen, pa sploh ne vemo.

48. Kje vidite možne rešitve in spremembe?

Najprej v izobraževanju učiteljev, saj so manjkale te vsebine. Nato pa je to naloga šole. Poskrbeti bi morala za kakšna dodatna izobraževanja, za seminarje, ... organizirane bi morale biti delavnice za učence vseh razredov. Na ta način bi se dalo kaj spremenit.

49. Ali ste se tekom študija kdaj ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti – ste kdaj spregovorili o spolni neenakosti, spolnih vlogah, LGBT, spolni identiteti, spolni diferenciaciji ali pa spolno specifični vzgoji?

Ne.

50. Ali menite, da bi bilo prav, če bi starši svojemu sinu pustili, da v šolo pride oblečen v roza krilo? Kako bi reagirali?

Prav, ne prav ... razumel bi starše, če bi želeli s tem pomagat svojem sinu. Ne bi me motu fantič oblečen v roza oblekco, ampak po drugi strani bi se zanj začela vojna v razredu. Lahko trdim, da bi ga izločil iz skupine, ga poniževal, se norčeval iz njega ... tega ne bi mogu dopustit. Najprej bi poklicu starše, se z njimi pogovoru kakšna je situacija, nato pa bi skupi naredil načrt, ki bi bil za dečka najboljši.

Priloga 4: Kodiranje intervjuja 1

Intervju št. 1.	Koda 1. reda	Koda 2. reda	Koda 3. reda
<i>... učiteljica ima zelo velik vpliv na učence ... predvsem na oblikovanje vrednot ... odnose med učenci ... vedenje.</i>	Učiteljica vpliva na učence.	Učiteljev vpliv na učence	
	Učiteljica oblikuje vrednote.		
	Učiteljica oblikuje odnose med učenci.		
	Učiteljica vpliva na vedenje.		
<i>... imam malo manjši vpliv na tiste, učence, pri katerih imajo starši večjo kontrolo ... če starši recimo odobravajo nasilje in ga celo spodbujajo, sem jaz skoraj nemočna.</i>	Učiteljev vpliv na učence je manjši, kadar starši nasprotujejo učiteljevim vrednotam.	Vpliv staršev na učenca in učitelja	Dejavniki spolne diferenciacije

... otroci prisvojijo pomembne vrednote in nazore že na razredni stopnji ... če ti naloga spodleti, pa so popolnoma neobvladljivi.	Učenci usvojijo pomembne vrednote že v I. triadi osnovne šole.	Usvajanje vrednot	
	Vrednote imajo velik vpliv na vedenje učencev.		
... učitelj nima takšnega vpliva na deklice kot učiteljica ... deklice se bolj identificirajo z učiteljico, dečki pa z učiteljem.	Učiteljica ima večji vpliv na deklice.	Vpliv učiteljevega spola na učenčevo doživljanje učitelja	
	Učitelj ima večji vpliv na dečke.		
... deklice so tiste, ki me največkrat posnemajo ... namesto mene povejo, kako more bit ... če kakšen učenec potrebuje pomoč, mu deklice velikokrat priskočijo na pomoč, ker vidijo mene ... definitivno sem jim vzor.	Deklice posnemajo učiteljičino ravnanje.	Vpliv učiteljice na vedenje deklic	Spolne vloge
	Učiteljica je deklicam v vzor.		
V nižjih razredih ima učitelj takšen vpliv nad učencem, da si za njega praktično bog ... kot učitelj moraš paziti, da ne bi kakšna delikatna osebna prepričanja preveč vplivala na otroke. Učimo jih nediskriminatornega odnosa.	V nižjih razredih ima učitelj močan vpliv nad učenci.	Učiteljev vpliv na učenčevo doživljanje drugačnosti	Predsodki in stereotipi
	Učitelj ne sme svojih osebnih prepričanj vsiljevati otrokom.		
	Učitelj uči učence nediskriminatornega odnosa.		
Delavnice so zelo fajn zadeva ... v nekaterih razredih, kjer številčno	Pri delavnicah je fante težje obvladovati kot dekleta.		

<i>prevladajo fantje, je pa zelo težko ... kdaj sploh nima efekta ... deklice so bolj odprte ... se marsikej naučijo iz socialnih iger ... dečki pa niti ne, so samosvoji.</i>	Dekleta so bolj kooperativna, medtem ko so dečki samosvoji.	Vključevanje učencev v pouk glede na spol.	Spolne vloge, spolna neenakost
<i>Šola se zelo trudi ... to je zelo odvisno od učitelja ... skoncentrirani na to, da otroke učimo pravih vrednot ... se pa to zgodi čisto spontano.</i>	Šola skuša vplivati na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm. Proces oblikovanja otrokovih vrednot ter norm je odvisen od učitelja in je lahko spontan.	Vpliv šole na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm	Dejavniki spolne diferenciacije
<i>... gre eno z drugim.</i>	Učni načrt in dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano na šolski kurikulum vplivata na učence.		
<i>... zgodijo se kakšne dileme, pri katerih ne veš, kako bi reagir.</i>	Učiteljeva osebna prepričanja lahko pridejo v nasprotje s strokovno prakso.	Strokovno ravnanje učitelja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>... fantovsko.</i>	Fantovsko vedenje večkrat sprovcira učitelja.		
<i>... pol stalni konflikt ... tudi, če maš pogovor z njima, se ne konča ... sta med poukom vsak na svoji strani, da nista v isti skupini ... fantki in punčke, to so zelo različni ... glede igrač, glede poslušnosti.</i>	Med dečki in deklicami pogosto pride do konflikta. Značilnosti učencev se razlikujejo glede na spol.	Razlike med deklicami in dečki	

<i>Dečki zelo radi nagajajo ... ne, nisem.</i>	Značilnost dečkov je, da radi nagajajo.	Opažanja učiteljice o odnosu med deklicami in dečki	Predsodki in stereotipi
	Učiteljica ni opazila, da bi se otroci med seboj norčevali na podlagi spola.		
<i>Deklice so veliko bolj marljive glede domačih nalog, ... poslušnosti, urejenosti zvezkov ... fantje ne dajejo toliko pozornosti na estetiko.</i>	Učiteljica meni, da so deklice marljive, poslušne in urejene.	Razlike med deklicami in dečki	
	Učiteljica meni, da dečki estetika ni pomembna.		
<i>... deklice imajo rade knjige. Dečki se igrajo z lego kockami, avtomobili ... se deklice rade igrajo z dojenčki, barbikami, se pretvarjajo, da kuhajo ... rade pletejo kitke druga drugi ... tudi mene včasih pohvalijo ... to velja predvsem za deklice.</i>	Učiteljica meni, da deklice izbirajo tipično ženske aktivnosti.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	Spolne vloge, spolna neenakost
	Učiteljica meni, da dečki izbirajo tipično moške aktivnosti.		
<i>... predvsem deklice ... če daš ti dečkom možnost ... se pa tudi oni pridejo stisnit ... od dečkov se ne pričakuje, da so razneženi.</i>	Učiteljica meni, da so deklice nežne in rabijo fizičen stik z odraslo, dečki pa ne.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	
	Učiteljica meni, da se od dečkov ne pričakuje nežnost.		
<i>... fantje so med sabo zelo tekmovalni ... bolj kot deklice.</i>	Učiteljica meni, da so dečki tekmovalni.	Pripisana tipična stereotipna značilnost moških	
<i>... so razlike, zaradi vzgoje ... pri vedenju se vidi ... punčke so bolj prilagodljive,</i>	Učiteljica meni, da so vedenjske razlike med deklicami in dečki posledica		

<i>imajo širši razpon vrednot ... posnemajo odrasle ... dečki se igrajo bolj s traktorji, orožjem ... izkazujejo drugim svojo moč, se tepejo.</i>	vzgoje.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	Predsodki in stereotipi
	Učiteljica meni, da so deklice prilagodljive, imajo več vrednot kot dečki ter posnemajo odrasle.		
	Učiteljica meni, da so dečki agresivnejši in izbirajo tipično moške aktivnosti.		
<i>Nežne, priliznjene, motivirane, poslušne ... tekmovalni, zaščitniški, pogumni, agresivni, živahni, glasni.</i>	Učiteljica meni, da so deklice nežne, priliznjene, motivirane in poslušne.		
	Učiteljica meni, da so dečki zaščitniški, pogumni, agresivni, živahni in glasni.		
<i>... je stvar vzgoje ... obojega.</i>	Učiteljica meni, da so lastnosti deklic in dečkov posledica bioloških značilnosti obeh spolov ter vzgoje.	Izvor lastnosti deklic in dečkov	Spolne vloge, spolna neenakost
<i>... ponudim isto, vsi delajo isto ... odvisno od učbenika ... povem pa tudi to, da so punce lahko astronautke, avtomehaničarke.</i>	Učiteljica vsem učencem ponudi iste aktivnosti.	Strokovno ravnanje učiteljice glede obravnave spolov	Zaznavanje predsodkov in stereotipov
	Učiteljica pri obravnavi poklicev poudari poklic v smislu obeh spolov, ne samo moškega.		
<i>Športne aktivnosti, nogomet ... avtomobilčki, plezanje po igralih ... ni manj primerno ... izločijo ... deček naj ne bi počel tega, kar počnejo punčke ... ne zdi nekako naravno</i>	Učiteljica meni, da so deške aktivnosti: šport, igranje z avtomobilčki.	Pripisane tipične stereotipne aktivnosti za dečke	
	Učiteljica meni, da je deček lahko izločen iz skupine preostalih dečkov, če se igra z dekliškimi igračami.		

<i>za dečka ... tudi ni nič narobe.</i>	Učiteljica ni opredeljena, če naj bi se deček igral z dekliškimi igračkami ali ne.		Predsodki in stereotipi / spolne vloge, spolna neenakost
<i>... rade v razredu ... skupaj z ostalimi puncami ... lišpajo, igrajo z barbikami ... tipično za punce ... neprimerno, da bi se igrale bolj nasilne igre ... ne pričakuješ od deklic.</i>	Učiteljica meni, da so dekliške aktivnosti: igranje z barbikami, druženje s prijateljicami, ličenje. Učiteljici se zdi neprimerno, da bi se deklice udeleževale aktivnosti, ki so bolj »nasilne«.	Pripisane tipične stereotipne aktivnosti za deklice	
<i>... bolj delovne, več truda vložijo ... fantje so bistri ... vložijo manj časa, pa bi isto dosegli ... punčke so uspešne zaradi delovnih navad.</i>	Učiteljica meni, da je uspeh deklic posledica njihove delavnosti in vloženega truda. Učiteljica meni, da je uspeh dečkov posledica njihove bistrosti.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	Spolne vloge, spolna neenakost
<i>... stereotipi, ki so zasidrani v tebi ... ja, zelo ... trudim se, da ne delam razlik ... poslušam vse, ne izpostavljam, zapostavljam ...</i>	Učiteljica meni, da stereotipi vplivajo na strokovno ravnanje. Učiteljica se trudi, da ne dela razlik med spoloma.	Ravnanje učitelja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>... punčke bolj pri srcu, ker so bolj poslušne ... da dopovedati kaj lahko in kaj ne ... fantje so svojeglavi ... več energije porabim za reševanje vedenjskih problemov.</i>	Učiteljica meni, da so deklice bolj poslušne in prilagodljive. Učiteljica meni, da so dečki svojeglavi in imajo pogosteje vedenjske težave.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	Predsodki in stereotipi
<i>... spodbujam deklice k sodelovanju, tudi če nimajo dvignjene</i>	Učiteljica meni, da je deklice potrebno spodbujati k	Ravnanje učitelja	Zaznavanje

<i>roke ... med prepirom fant-punca ni vedno deček kriv ...</i>	sodelovanju, če so plašne.		predsodkov in stereotipov – ravnanje
	Učiteljica se zaveda, da niso vedno krivi dečki, ampak so lahko za situacijo krive tudi deklice.		
<i>... se je zgodilo ... punce te lahko hitro zavedejo ... vzamejo za prijateljico ... to moreš preprečit.</i>	Učiteljica priznava, da je pri svojem strokovnem ravnanju že razlikovala učence glede na spol.	Ravnanje učitelja	
	Učiteljica meni, da želijo deklice vzpostaviti prijateljski stik z učiteljem., dečki pa ne.	Pripisane tipične stereotipne aktivnosti za deklice	Predsodki in stereotipi
<i>... ista pravila, iste sankcije.</i>	Odnos učiteljice pri kaznovanju se ne razlikuje glede na spol učenca.	Enakopravnost	
<i>... ne govorim pa o istospolno usmerjenih ... delikatna tema ... razen, če bi v razredu bil otrok, ki bi mel istospolno usmerjena starša ...</i>	Učiteljica ne govori o istospolni usmerjenosti, ker se boji posledic.	Ravnanje učitelja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
	Učiteljica bi obravnavala temo istospolne usmerjenosti, če bi v razredu bil otrok z istospolno usmerjenima staršema.		
<i>Ne bi rekla, da jo obravnavamo ... ne ... ne ... za vse veljajo ista pravila ... vsak učenec ima iste pravice in dolžnosti.</i>	Učiteljica trdi, da šola ne obravnava spolne neenakosti.	Obravnavanje spolne neenakosti	Obravnava spolne neenakosti na ravni šole
	Učiteljica trdi, da se šola ne ukvarja z vprašanjem spolne enakopravnosti.		
	Učiteljica trdi, da na sestankih še niso spregovorili o temi spolne problematike.	Spolna	

	Učiteljica trdi, da so učenci na osnovni šoli spolno enakopravni, ker imajo iste pravice in dolžnosti.	enakopravnost učencev	
<i>Otroci, ki prihajajo iz drugačnih družin ... izpostavljen ... zagotoviti varnost ... še nismo mel takega primera.</i>	Učiteljica kot najnevarnejši vidik spolne problematike izpostavi otroke iz »drugačnih« družin. Učiteljica meni, da je otrok iz »drugačne« družine izpostavljen. Učiteljica meni, da je učencem potrebno zagotoviti varnost. Učiteljica trdi, da še niso imeli primera, kjer bi bil otrok drugačen v spolnem smislu.	Spolna problematika v očeh učiteljice	Dejavniki spolne diferenciacije
<i>... stvar cele šole ... jasne usmeritve kako pa kaj ... še sami ne vemo kaj smemo in kaj ne ... do komplikacij s starši ... tabu teme ... nočejo, da se šola v to meša.</i>	Učiteljica meni, da bi se spolna problematika morala obravnavati na ravni šole. Učiteljica meni, da bi učitelji potrebovali jasne usmeritve. Učiteljica ne ve, kakšno strokovno ravnanje se pri tej problematiki pričakuje od nje. Učiteljica se boji starševskih odzivov na obravnavo »tabu teme« v razredu. Meni, da starši tega ne odobravajo.	Učiteljičino mnenje o možnih rešitvah in spremembah	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>... mislim, da ne.</i>	Učiteljica trdi, da se tekom študija niso ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti.	Obravnava spolne problematike tekom študija	Spolna neenakost
<i>... prav, ampak otrok bi bil s tem izpostavljen ...</i>	Učiteljica meni, da se otrok lahko izraža na spolno netipičen		

<i>varnost ... bi se pogovorila s starši ... svetovalno delavko.</i>	način.	Učiteljičino videnje otrokovega spolno netipičnega izražanja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
	Učiteljica meni, da je otrok izpostavljen, če se izraža na spolno netipičen način, zato ga je potrebno zaščititi.		
	Učiteljica bi se v tem primeru pogovorila s starši ter svetovalno delavko.		

Priloga 5: Kodiranje intervjuja 2

Intervju št. 2.	Koda 1. reda	Koda 2. reda	Koda 3. reda
<i>Normalno ... vedenje učencev, vrednote, oblikovanje mnenj in stališč.</i>	Učitelj vpliva na učence.	Učiteljev vpliv na učence	Dejavniki spolne diferenciacije
	Učitelj oblikuje vrednote.		
	Učitelj vpliva na oblikovanje mnenj in stališč.		
<i>... fantje bolj posnemajo, ker sem moški.</i>	Učitelj meni, da ima večji vpliv na dečke.	Vpliv učiteljevega spola na učenčevo doživljanje učitelja	
<i>Seveda ... ne smeš dopustit.</i>	Učitelj ne sme svojih osebnih prepričanj vsiljevati otrokom.	Učiteljev vpliv na učenčevo doživljanje drugačnosti	Predsodki in stereotipi
	Učitelj uči učence nediskriminatornega odnosa.		
<i>... univerzalno sprejete na ravni šole ... učitelji tisti, ki preživimo največ časa z učenci ... malo nadzora ne bi škodlo.</i>	Šola skuša vplivati na oblikovanje otrokovih vrednot in stališč.	Vpliv šole na oblikovanje otrokovih vrednot ter norm	Dejavniki spolne diferenciacije
	Proces oblikovanja otrokovih vrednot in norm je odvisen od učitelja.		
	Učitelj meni, da bi šola morala nadzorovati učitelje pri njihovem strokovnem ravnanju.		
<i>... preko načrtovanih vsebin ... posredujejo vrednote ... še večji</i>	Učni načrt in dogajanje znotraj razreda, ki ni vezano		

<i>vpliv pa majo ... čisto spontane situacije.</i>	na šolski kurikulum, vplivata na učence.		
<i>... najdem v precepu ... morem poskrbet, da stvar izpeljem strokovno.</i>	Učiteljeva osebna prepričanja lahko pridejo v nasprotje s strokovno prakso.	Strokovno ravnanje učitelja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>... si mal ponagajajo ... fantje začnejo, punce pa naredijo dramo in kličejo mene.</i>	Značilnost dečkov je, da radi nagajajo. Značilnost deklic je, da v konfliktni situaciji iščejo pomoč učitelja.	Opazanja učitelja o odnosu med deklicami in dečki	
<i>Obtožbe ... da so punce tožibabe, da so tečne, da ukazujejo ... fant zatoži fanta ... izločijo ... tekmujejo med sabo, recimo kdo si kej upa in kdo ne ... šibki člen.</i>	Učitelj pravi, da dečki obtožujejo deklice, da se pritožujejo učitelju, so ukazovalne in tečne. Učitelj pravi, da je deček izločen iz skupine dečkov, če zatoži enega izmed njih.	Opazanja učitelja o odnosu med deklicami in dečki	Predsodki in stereotipi
<i>Fantje so bolj samostojni umetniki, punce pa upoštevajo moja navodila ... se lepo vedejo ... hočejo izpasti frajerji ... biti pogumni, močni ... fant je ponosen na to, da je baraba ... punce so ponosne na to, da so pridne, da jih pohvališ ... občutljive ... spodbude ... fantje rešujejo probleme mal bolj »out of the box«, punce pa rešujejo probleme na znan način, ki jim ga podaš ... fantje te večkrat presenetijo s kakim komentarjem ... težje jih je motivirati.</i>	Učitelj meni, da so dečki samostojni, želijo biti pogumni in močni, rešujejo probleme na drugačne načine kot deklice in težje jih je motivirati. Učitelj meni, da so deklice prilagodljive, pridne, občutljive, rešujejo probleme na podan način ter hrepenijo po pohvali.	Pripisane stereotipne značilnosti glede na družbeni spol	Spolne vloge, spolna neenakost
<i>Ne bi reku, da gre za</i>	Učitelj meni, da se		

<i>razlike po sposobnostih.</i>	sposobnosti učencev ne razlikujejo glede na spol.	Enakost med spoloma	
<i>... bolj deklishe igre ... pretvarjajo se, da so učiteljice, zdravnice, manekenke, igrajo se s punčkami, rišejo deklice in obleke, berejo knjige, se igrajo z dojenčki ... ustvarjajo zgodbe, ki jih vidijo vsak dan ... posnemajo stvari ... fanti kipijo od energije ... radi majo šport ... podijo drug za drugim ... izzivajo drug drugega ... lego kockami ... igrajo avtomehanike ...</i>	Učitelj meni, da deklice izbirajo tipično ženske aktivnosti. Učitelj meni, da deklice izbirajo tipično moške aktivnosti.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	Predsodki in stereotipi
<i>Punce me včasih pridejo objet ... fanti redko ... dečki hočejo bit frajerji ... punce pa rabijo pozornost, nežnost.</i>	Učitelj meni, da so deklice nežne in potrebujejo pozornost. Učitelj meni, da se od dečkov ne pričakuje nežnost.		
<i>... tekmovalne situacije ...</i>	Učitelj meni, da so dečki tekmovalni.		
<i>... na različen način jih vzgajamo in zato razvijajo različne veščine in ostalo.</i>	Učitelj meni, da so vedenjske razlike med deklicami in dečki posledica vzgoje.	Pripisane tipične stereotipne značilnosti glede na družben spol	
<i>Nesamostojne, občutljive, nežne, pridne, prilagodljive ... tekmovalni, samostojni, radovedni, agresivni do neke mere.</i>	Učitelj meni, da so deklice nesamostojne, nežne, pridne in prilagodljive. Učitelj meni, da so dečki tekmovalni, samostojni, radovedni in agresivni.		
<i>Evolucija z biologijo, pa v veliki meri</i>	Učitelj meni, da so lastnosti deklic in		

<i>socializacija.</i>	dečkov posledica bioloških značilnosti obeh spolov ter vzgoje.	Izvor lastnosti deklic in dečkov	Spolne vloge, spolna neenakost
<i>... igre iste ... če pa imajo igralno uro, si lahko po želji izberejo igro.</i>	Učitelj vsem učencem ponudi iste aktivnosti.	Strokovno ravnanje učitelja glede obravnave spolov	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>Šport ... nogomet, košarka, rokomet, karate oziroma ostale borile veščine ... hecno je, če se fant igra, da je maneken ... ampak, če si želi, zakaj ne ... to je njegova svobodna izbira ... nič.</i>	Učitelj meni, da so deške aktivnosti: šport, nogomet, košarka, rokomet, karate in borilne veščine.	Pripisane tipične stereotipne aktivnosti za dečke	Stereotipi
	Učitelj meni, da se deček sme igrati dekliške igre, čeprav se mu to zdi netipično za dečke.		
	Učitelj dopusti učencu, da se igra dekliške igre.	Ravnanje učitelja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>... igra, v kateri posnemajo odrasle, se pravi igra vlog ... risanje, branje knjig, popolne preobrazbe z oblačili, frizerski saloni ... čisto primerne so, samo večine deklet ne zanima.</i>	Učitelj meni, da so dekliške aktivnosti: igra vlog, risanje, branje in lepotičenje.	Pripisane tipične stereotipne aktivnosti za deklice	Stereotipi
	Učitelj meni, da je primerno, če se deklice igrajo deške igre.		
	Učitelj meni, da se večina deklic ne zanima za deške igre.		
<i>Seksistično je to reči ... punce načeloma bolj delovne od fantov ... inteligenca odvisna od vsakega otroka posebej ... razmišljajo na drugačne načine ... ker so manj omejeni ... s pričakovanji okolice, da morejo</i>	Učitelj se ne strinja, da so dečki bistrejši od deklic, deklice pa bolj delovne od dečkov. Takšno razmišljanje se mu zdi seksistično.	Nestrinjanje s stereotipom	
	Učitelj meni, da bistrost (inteligenca) ni odvisna glede na spol.		

<i>bit pridni in prilagodljivi.</i>	Učitelj meni, da so dečki manj omejeni s pričakovanji okolice, zato razmišljajo na drugačen način kot dekleta.		Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
<i>Stereotipi so trdovratni ... jih mamamo nekako v krvi ... osebna drža vpliva tud na strokovno ravnanje, ampak se trudim ostati strokoven ... sledim svoji vrednoti pravičnosti.</i>	Učitelj meni, da stereotipi vplivajo na strokovno ravnanje.	Ravnanje učitelja	
	Učitelj se trudi, da ne dela razlik med spoloma. Sledi svoji vrednoti pravičnosti.		
<i>... možno ... kaznovanje je vedno stvar mene in posameznega učenca, ne glede na spol ...</i>	Odnos učitelja pri kaznovanju se ne razlikuje glede na spol učenca.	Enakopravnost	
<i>... te teme dotaknemo, ker je del učnega načrta ... izogibamo tabu temam, ker s tem lahko povzročimo neodobravanje staršev ... povem ... družine z dvema mamicama in dvema očkoma ... ne poimenujem pa jih lezbijke in geji ...</i>	Učitelj se pri poučevanju dotakne teme seksualnosti.	Ravnanje učitelja	
	Učitelj se izogiba podrobni obravnavi spolne tematike, ker se boji posledic.		
	Učitelj omeni istospolno usmerjene partnerje.		
<i>... večina je zapisana v moškem ... ne, ampak ne kompliciram ... učimo o pilotih in pilotkah ... učbenik nima kakšnega večjega vpliva.</i>	Učitelj pri obravnavi poklicev poudari poklic v smislu obeh spolov, ne samo moškega.	Strokovno ravnanje učiteljica glede obravnave spolov	

<i>... ne, ne obravnavamo je ... jaz za to ne vem ... v šestindvajsetih letih še nisem doživel, da bi kjerkoli o tem direktno govorili.</i>	Učitelj trdi, da šola ne obravnava spolne neenakosti.	Obravnavanje spolne neenakosti	Obravnava spolne neenakosti na ravni šole
<i>... v prvi triadi velja za vse učence isto, na predmetni stopnji se pa že delijo ...recimo pri športni ... na podlagi tega niso.</i>	Učitelj trdi, da so učenci v prvi triadi spolno enakopravni, učenci na predmetni stopnji pa ne. Učitelj trdi, da učenci na osnovni šoli niso spolno enakopravni.		
<i>... problematika skrita ... večina učiteljev se ne pogloblja v to temo ... stereotipi vplivajo na naše ravnanje ... ne vemo s kakšnimi stiskami se učenec sooča ...</i>	Učitelj kot najnevarnejši vidik spolne problematike izpostavi stereotipe, ki vplivajo na strokovno ravnanje.	Spolna problematika v očeh učitelja	Dejavniki spolne diferenciacije
	Učitelj pravi, da se učitelji ne poglobljajo v temo spolne neenakosti.		
	Učitelj kot nevaren vidik spolne problematike izpostavi prikrite stiske učencev.		
<i>... izobraževanju učiteljev ... naloga šole ... dodatna izobraževanja, za seminarje ... delavnice za učence vseh razredov ...</i>	Učitelj meni, da bi spolno problematiko morali obravnavati tekom študija.	Učiteljevo mnenje o možnih rešitvah in spremembah	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
	Učitelj meni, da bi se spolna problematika morala obravnavati na ravni šole.		
	Učitelj meni, da bi se morala organizirati dodatna izobraževanja in seminarji za učitelje.		
	Učitelj meni, da bi učencem koristile delavnice na to temo.		
<i>Ne.</i>	Učitelj trdi, da se tekom študija niso	Obravnava spolne	Spolna neenakost

	ukvarjali z vprašanjem spolne enakopravnosti.	problematike tekom študija	
<i>... razumel bi starše ... ne bi me motu ... zanj začela vojna v razredu ... trdim, da bi ga izločil iz skupine, ga poniževal, se norčeval iz njega ... poklicu starše ... skupi naredil načrt, ki bi bil za dečka najboljši.</i>	Učitelj meni, da se otrok lahko izraža na spolno netipičen način.	Učiteljevo videnje otrokovega spolno netipičnega izražanja	Zaznavanje predsodkov in stereotipov – ravnanje
	Učitelj meni, da je otrok izključen iz skupine vrstnikov, če se izraža na spolno netipičen način.		
	Učitelj bi se v tem primeru pogovoril s starši in skupaj z njimi naredil načrt, ki bi bil dečku v prid.		